

MAREK L. WÓJCIK* – WROCŁAW

**PIECZĘCIE RYCERSTWA ŚLĄSKIEGO
W DOBIE PRZEDHUSYCKIEJ.
UZUPEŁNIENIE ZE ZBIORÓW POLSKICH
ARCHIWÓW KOŚCIELNYCH**

**THE SEALS OF SILESIAN KNIGHTS
IN THE PRE-HUSSITE ERA.
ADDENDUM FROM THE COLLECTION
OF POLISH CHURCH ARCHIVES**

Abstract

The article, which has the character of a source edition, complements a book published in 2019 on the seals of Silesian knights from the pre-Hussite era (i.e., before 1419). It compiles 32 – mostly unknown in historiography – seals from archdiocesan archives in Gniezno and Wrocław. The catalogue, compiled in accordance with generally accepted standards of sphragistic description, is preceded by a brief introduction that discusses why the seals included herein were omitted in the 2019 publication and explains the principles of their current edition.

Keywords: seal; knighthood; Silesia; pre-Hussite period; Polish Church archives

Translated by Marek Robak-Sobolewski

Streszczenie

Artykuł, mający charakter edycji źródłowej, stanowi uzupełnienie wydanej w 2019 roku książki o pieczęciach rycerstwa śląskiego z epoki przedhusyckiej (tj. sprzed 1419 roku). Zestawia 32 – w większości nieznane w historiografii – pieczęcie pochodzące z archiwów archidiecezjalnych w Gnieźnie i Wrocławiu.

* Marek L. Wójcik – dr hab., prof. UW, Instytut Historyczny, Uniwersytet Wrocławski
e-mail: marek.wojcik@uwr.edu.pl
<https://orcid.org/0000-0002-2009-5559>

Katalog, sporządzony zgodnie z przyjętymi powszechnie standardami opisu sfragistycznego, jest poprzedzony krótkim wstępem, w którym omówiono przyczyny pominięcia zamieszczonych tu pieczęci w publikacji z 2019 roku oraz objaśniono zasady ich obecnej edycji.

Słowa kluczowe: pieczęć; rycerstwo; Śląsk; okres przedhusycki; polskie archiwa kościelne

W lipcu 2019 roku na półki księgarskie trafił obszerny dwutomowy katalog pieczęci rycerstwa śląskiego doby przedhusyckiej¹. Zestawiono w nim 933 typy pieczęci należących do przedstawicieli ponad 300 rodzin. Zdając sobie sprawę z niemożności dotarcia do wszystkich zachowanych w placówkach archiwalnych, muzealnych i bibliotecznych pieczęci, autor optymistycznie zakładał, że pominięć, których nie sposób podczas tego typu kwerend uniknąć, nie będzie zbyt wiele. Tymczasem już pierwsze miesiące po wydaniu katalogu zaowocowały kilkoma nieoczekiwanymi odkryciami sfragistycznych artefaktów, a po czterech latach poszukiwań zebrano ich kilkadziesiąt. Wydaje się, że jest to wystarczający materiał, by – czerpiąc inspirację z doświadczeń i przedsięwzięć edytorskich Franciszka Piekosińskiego² – udostępnić go badaczom w formie uzupełnienia do wspomnianego katalogu.

Prezentowany tutaj zbiór obejmuje 38 odcisków pieczęci należących do 32 rycerzy śląskich, w tym 16 wyciśniętych za pomocą tych samych typariuszy, spod których wyszły egzemplarze już znane i zinwentaryzowane, przy czym w czterech przypadkach na podstawie gorzej zachowanych odcisków stempla, oraz 22 *sigilla* nowe, pominięte w publikacji z 2019 roku. Pochodzą one z kolekcji dwóch polskich archiwów kościelnych – Archiwum Archidiecezjalnego w Gnieźnie (1 egzemplarz)³ i Archiwum Archidiecezjalnego we Wrocławiu (37 sztuk)⁴. Pieczęci z archiwum gnieźnieńskiego, należącej do Aleksego z Leckinsteinu, nie uwzględniono w przywołanym wyżej katalogu na skutek pomyłki w identyfikacji

¹ M.L. Wójcik, *Pieczęcie rycerstwa śląskiego w dobie przedhusyckiej*, t. 1-2, Kraków-Wrocław 2018. Książka ukazała się z wsteczną datą roczną.

² F. Piekosiński [przy współudziale E. Diehla], *Pieczęcie polskie wieków średnich*, cz. 1, *Doba piastowska*, Kraków 1899; tenże, *Pieczęcie polskie wieków średnich, doby piastowskiej. Uzupełnienie I*, „Herold Polski”, (1905) s. 1-32; tenże, *Pieczęcie polskie wieków średnich doby piastowskiej. Uzupełnienie I (c.d.)*, „Wiadomości Numizmatyczno-Archeologiczne”, 16 (1934) s. 71-86; tenże, *Pieczęcie polskie wieków średnich doby piastowskiej. Uzupełnienie I (Dokończenie)*, 17 (1935) s. 55-78. Dwie ostatnie publikacje zostały także wydane razem jako odbitka w 1936 roku, zob. tenże, *Pieczęcie polskie wieków średnich doby piastowskiej. (Uzupełnienie)*, Kraków 1936.

³ Archiwum Archidiecezjalne w Gnieźnie, Dyplomy gnieźnieńskie, nr 73.

⁴ Archiwum Archidiecezjalne we Wrocławiu, sygnatury chronologiczne: 14 III 1340, 13 I 1368, 29 V 1371, 28 XI 1372, 25 I 1380, 9 II 1385, 23 IV 1388, 9 XII 1393, 8 II 1396, 28 I 1404, 23 VIII 1408, 15 I 1414, 5 II 1414, 3 VII 1414, 12 V 1416, 5 XI 1416, 16 IX 1418, 12 I 1419, 25 IV 1420, 4 VI 1420; sygnatury alfabetyczne: AA 56, AA 87, BB 77, II 16, II 45, II 46, II 72, MM 10, Q 30, Q 37, QQ 14, TT 32; Dokumenty archiwum parafialnego w Ząbkowicach: 10 XII 1413, 5 VII 1415; Dokumenty klasztoru w Henrykowie: 21 IV 1344.

jej dysponenta, którego ze względu na sprawowaną przezeń godność starosty łęczyckiego nie łączono ze Śląskiem. Liczne pominięcia pieczęci z archiwum wrocławskiego wynikają z kolei z dwóch powiązanych ze sobą przesłanek. Pierwszą jest bardzo ubogi informacyjnie opis dokumentów w katalogach opracowanych przez bp. Wincentego Urbana, stanowiących podstawową, ogólnodostępną pomoc archiwalną w planowaniu kwerend⁵. Autor albo zupełnie pomijał informacje o środkach uwierzytelniających, albo ograniczał się do ogólnikowych stwierdzeń o przywieszeniu pieczęci, co w zestawieniu z niedokładnymi rejestrami nie pozwala na identyfikację dysponenta pieczęci⁶. Sięgnięcie po dokładniejsze rękopiśmienne inwentarze poniemieckie nie zawsze pomagało w poszukiwaniach podstawy źródłowej do badań. Przyczyną tego stanu rzeczy, i tu mamy drugi powód pominięć, był sposób funkcjonowania i zarządzania archiwum w okresie, w którym przeprowadzano kwerendy. Aż do momentu jego reorganizacji, polegającej zarówno na zmianie dyrekcji, jak i przeniesieniu zbiorów archiwalnych i bibliotecznych do odbudowanego (zrekonstruowanego) w latach 2012-2020 po zniszczeniach II wojny światowej budynku dawnego alumnatu (Collegium Clericorum)⁷, wgląd do materiałów źródłowych, zwłaszcza do średniowiecznych dokumentów, nie był łatwy. Wiele z nich, choć ich istnienie potwierdzały katalogi bp. Urbana, według oficjalnej wykładni personelu archiwum uchodziło za zaginione lub zawieruszone. Pod kierownictwem ks. dr. Adama Derenia, ustanowionego dyrektorem w 2019 roku, w nowej siedzibie placówki rozpoczęto prace nad weryfikacją stanu zachowania zbiorów dyplomatycznych. W trakcie systematycznie, aczkolwiek z przerwami, prowadzonego od 2022 roku skontrum, wciąż jeszcze niezakończonego, w którym udział biorą także historycy-archiwiści z Instytutu Historycznego Uniwersytetu Wrocławskiego oraz studenci specjalizacji archiwalnej, okazało się, że wiele jednostek archiwalnych, zwłaszcza pochodzących ze spuścizn po śląskich kościołach parafialnych, uległo przemieszaniu, a dokumenty uchodzące za zaginione odnalazły

⁵ W. Urban, *Wykaz regestów dokumentów Archiwum Archidiecezjalnego we Wrocławiu*, „Rocznik Teologiczny Śląska Opolskiego”, 2 (1970) s. 285-421; „Studia Teologiczno-Historyczne Śląska Opolskiego”, 4 (1974) s. 227-277; 5 (1976) s. 317-361; 6 (1978) s. 323-351; *Katalog dokumentów Archiwum Archidiecezjalnego we Wrocławiu*, cz. 1, *Dokumenty oznaczone sygnaturami alfabetycznymi*, oprac. W. Urban, Roma 1970; *Wykaz regestów dokumentów Archiwum Archidiecezjalnego we Wrocławiu*, oprac. W. Urban, Warszawa 1970.

⁶ Jednym z wielu przykładów tego typu praktyk jest regest dokumentu z 9 II 1385 roku w brzmieniu: „Pokwitowanie dane Wernherowi Nowak na 130 grzywien. J. niem., pergam., piecz., paski perg.”, *Wykaz regestów dokumentów*, nr 298. Z jego treści nie wynika, że oryginał został uwierzytelniony rycerską pieczęcią, tymczasem wisi przy nim *sigillum* Andrzeja z Przechodu z rodu Bes (Bees), zob. niżej w katalogu pieczęć nr 21/576. W historiografii doceniano wprawdzie dzieło bp. Urbana, jednak nie szczędzono mu także krytycznych uwag, zob. R. Żerelik, *Wyprowadzić źródła „z mgły historycznej tajemnicy archiwalnej”*. *Biskup prof. Wincenty Urban jako edytor regestów śląskich*, w: *Pasterz i dziejopisarz. Biskup Wincenty Urban*, red. M. Kogut, Wrocław 2010, s. 33-42.

⁷ Zob. http://www.archiwum.archidiecezja.wroc.pl/?page_id=68 (dostęp: 28.09.2023); http://www.archiwum.archidiecezja.wroc.pl/?page_id=72 (dostęp: 28.09.2023).

się w niewłaściwych zespołach (np. parafia w Świdnicy i świdnicka precentura)⁸. Stwierdzono także przypadki dokumentów pominiętych w opracowaniach bp. Urbana, a więc niefunkcjonujących w obiegu naukowym, które – po nadaniu im odpowiedniej sygnatury – włączono do istniejących kolekcji⁹. Ubocznym efektem prac porządkujących zbiory było ujawnienie nieznanych dotąd odcisków rycerskich pieczęci z terenu Śląska. Uzupełniony więc o nie wydany drukiem korpus pieczęci będzie liczył teraz łącznie 954 typy *sigillów* (933 uprzednio skatalogowane oraz 21 nowych). Lista zaś rodzin rycerskich, których przedstawiciele pozostawili po sobie odciski pieczęci, wydłuży się o osiem kolejnych, mianowicie familie: Ebersbach, Kumeise, Leckinstein, Necher(n), Rudsky (Rudzki), Schutkowicz, Sitsch i Tan(nen)feld.

Układ poniższego katalogu nawiązuje do schematu zastosowanego w publikacji z 2019 roku. Pieczęcie zestawiono więc według rodzin, w których obrębie – w porządku chronologicznym, tj. od najstarszej do najmłodszej – omówiono *sigilla* należące do poszczególnych ich przedstawicieli. Na katalogową deskrypcję składają się kolejno: imię dysponenta pieczęci, okres używania pieczęci, miejsce jej przechowywania, charakterystyka pieczęci (kształt, wielkość, treść legendy i opis wizerunku) oraz uwagi. Te ostatnie zawierają informacje o stanie zachowania artefaktu, rozstrzygają (o ile istnieją) problemy identyfikacyjne, a także (niekiedy) zestawiają przyczyny pominięcia odcisku w katalogu sprzed kilku lat. Publikację wzbogacają fotografie pieczęci, które uwzględniają jednak tylko odciski w ogóle dotąd niepublikowane bądź też znane z reprodukcji egzemplarzy uszkodzonych lub zachowanych w gorszym stanie fizycznym. Wiadomości odnoszące się do zagadnień sfragistycznych zostały poprzedzone albo informacjami genealogicznymi dotyczącymi dysponentów pieczęci i ich rodzin, albo odwołaniami do prac omawiających tego typu kwestie. Edycję uzupełnia zestawienie skrótów i spis wykorzystanej literatury.

Objaśnienia wymaga przyjęty w katalogu, pozornie skomplikowany, sposób numeracji pieczęci. Każdy numer składa się z dwóch, umieszczonych w kwadratowym nawiasie, cyfr oddzielonych ukośnikiem. Pierwsza z nich, o większym module czcionki, jest kolejnym numerem porządkowym pieczęci w obrębie prezentowanego katalogu, a druga, mniejsza, niekiedy z dodaniem małej litery alfabetu (a lub b), albo powiela numer, pod którym dana pieczęć została już opublikowana w zbiorze z 2019 roku, aczkolwiek na podstawie egzemplarzy przechowywanych w innych archiwach (w tym wypadku numer nie zawiera litery alfabetu), albo

⁸ O prowadzonym w archiwum skontrum wypowiedziała się szerzej J.R. Sobel, *Skontrum w Archiwum Archidiecezjalnym we Wrocławiu – cele, przebieg, perspektywy*, referat wygłoszony na 24. Ogólnopolskim Zjeździe Studentów Archiwistyki w Krakowie, obradującym pod hasłem „Archiwa w chimerycznym świecie”, odbytym w dniach 31 V – 2 VI 2023 roku (w druku).

⁹ Najstarszy w tej grupie jest dokument dla magdalenek szprotawskich z 1340 roku, włączony podczas skontrum do zbioru dokumentów chronologicznych pod sygnaturą nr 54a, którego nie notują także rejestry śląskie, zob. *Regesten zur schlesischen Geschichte. 1338-1342*, hrsg. von K. Wutke, E. Randt, w: *Codex diplomaticus Silesiae*, Bd. 30, Breslau 1930. Dokument ten jest aktualnie przygotowywany do edycji.

wskazuje miejsce, w którym powinna się znaleźć, ale nie była wówczas autorowi znana (numer z literą alfabetu).

Autorami fotografii reprodukowanych pieczęci, których oznaczono inicjałami imienia (imion) i nazwiska, są: Stanisław Jujeczka (S.J.), Jagna Rita Sobel (J.R.S.) oraz Marek L. Wójcik (M.L.W.).

KATALOG PIECZĘCI

W katalogu zastosowano następujące skróty:

- AAd. Wr. Archiwum Archidiecezjalne we Wrocławiu
 AP G Archiwum Państwowe w Katowicach, oddział w Gliwicach
 AP Wr. Archiwum Państwowe we Wrocławiu

BOETTICHER, WALTER, VON

- 1927 *Der Adel des Görlitzer Weichbildes um die Wende des. 14. und 15. Jahrhunderts*, Görlitz O.-L. 1927

BOREK, HENRYK

- 1988 *Górny Śląsk w świetle nazw miejscowych*, Opole 1988

Bytom średniowieczny

- Bytom średniowieczny. Przekazy źródłowe (1123-1492)*, oprac. J. Drabina, J. Horwat, Z. Jedynak, Opole 1985

CDS

- Bd. 6 *Registrum St. Wenceslai. Urkunden verzüglich zur Geschichte Oberschlesiens nach einem Copialbuch Herzog Johannis von Oppeln und Ratibor in auszügen Mitgetheilt*, hrsg. von W. Wattenbach, C. Grünhagen, w: *Codex diplomaticus Silesiae*, Bd. 6, Breslau 1865
- Bd. 9 *Urkunden der Stadt Brieg. Urkundliche und chronikalische Nachrichten über die Stadt Brieg, die dortigen Klöster, die Stadt- und Stiftsgüter bis zum Jahre 1550*, hrsg. von C. Grünhagen, w: *Codex diplomaticus Silesiae*, Bd. 9, Breslau 1870
- Bd. 14 *Liber fundationis episcopatus Wratislaviensis*, hrsg. von H. Markgraf, J.W. Schulte, w: *Codex diplomaticus Silesiae*, Bd. 14, Breslau 1889
- Bd. 20 *Schlesiens Bergbau und Hüttenwesen. Urkunden (1136-1528)*, hrsg. von K. Wutke, w: *Codex diplomaticus Silesiae*, Bd. 20, Breslau 1900
- Bd. 28 *Die Inventare der nichtstaatlichen Archive Schlesiens, II, Kreis und Stadt Glogau*, hrsg. von K. Wutke, w: *Codex diplomaticus Silesiae*, Bd. 28, Breslau 1915
- Bd. 36 *Die Inventare der nichtstaatlichen Archive Schlesiens. Neisse, I, Stadt Neisse, 1. Heft*, hrsg. von F. Graber, w: *Codex diplomaticus Silesiae*, Bd. 36, Breslau 1933

CETWIŃSKI, MAREK

1982 *Rycerstwo śląskie do końca XIII wieku. Biogramy i rodowody*, Wrocław 1982

CZWOJDRAK, BOŻENA

2010 *Między Śląskiem a Koroną. Salisze i Działosze w XIV i XV wieku*, w: *Rody na Śląsku, Rusi Czerwonej i w Małopolsce: średniowiecze i czasy nowożytnie. Stan badań, metodologia, nowe ustalenia*, red. W. Zawitkowska, A. Pobóg-Lenartowicz, Rzeszów 2010, s. 131-139

EKDAHL, SVEN

2010 *Das Soldbuch des Deutschen Orden 1410/1411, Teil II, Indices mit personengeschichtlichen Kommentaren*, Köln-Weimar-Wien 2010

HAUGWITZ, EBERHARD, GRAF, VON

1910a *Die Geschichte der Familie von Haugwitz. Nach den Urkunden und Regesten aus den Archiven von Dresden, Naumburg, Breslau, Prag, Brünn und Wien*, Bd. 1, *Darstellung*, Leipzig 1910

1910b *Die Geschichte der Familie von Haugwitz. Nach den Urkunden und Regesten aus den Archiven von Dresden, Naumburg, Breslau, Prag, Brünn und Wien*, Bd. 1, *Regesten*, Leipzig 1910

HORWAT, JERZY

1986 *Mieszkańcy Gliwic od XIV do końca XVI wieku*, „Rocznik Muzeum w Gliwicach”, 2 (1986) s. 203-210

1990 *Księstwo bytomskie i jego podziały do końca XV w.*, Gliwice 1990

1991/1992 *Z dziejów rodziny Rudzkich w XV w.*, „Rocznik Muzeum w Gliwicach”, 7/8 (1991/1992) s. 361-370

JASIŃSKI, KAZIMIERZ

1983 *Rola polityczna możnowładztwa wielkopolskiego w latach 1284-1314*, „Roczniki Historyczne”, 29 (1983) s. 215-250

JUREK, TOMASZ

1992 *Slesie stirps nobilissima. Jeleńczycy – ród biskupa wrocławskiego Tomasza I*, „Roczniki Historyczne”, 58 (1992) s. 23-58

1996 *Obce rycerstwo na Śląsku do połowy XIV wieku*, Poznań 1996

KDP

t. 4 *Kodeks dyplomatyczny Polski*, t. 4, *Rzeczy szląskie przez ś.p. Michała Bonieckiego zebrane*, wyd. M. Bobowski, Warszawa 1887

KDW

t. 4 *Kodeks dyplomatyczny Wielkopolski*, t. 4, [wyd. I. Zakrzewski], Poznań 1881

KNOTHE, HERMANN

1879 *Geschichte des oberlausitzer Adels und seiner Güter vom XIII. bis gegen Ende des des XVI. Jahrhunderts*, Leipzig 1879

KOZIEROWSKI, STANISŁAW

1929 *Obce rycerstwo w Wielkopolsce w XIII-XVI wieku*, Poznań 1929

KUCHENDORF, CÄCILIE

1937 *Das Breslauer Kreuzstift in seiner persönlichen Zusammensetzung von Gründung (1238) bis 1456*, Breslau 1937

Landbuch

t. 2-3 *Landbuch księstw świdnickiego i jaworskiego*, wyd. T. Jurek, t. 2, 1385-1395, Poznań 2004; t. 3, 1396-1407, Poznań 2007

LB

Joannis Długosz senioris canonici cracoviensis Liber Beneficiorum Dioecesis Cracoviensis, t. 2, *Ecclesiae parochiales*, w: *Joannis Długosz Senioris Canonici Cracoviensis Opera omnia*, ed. A. Przeździecki, t. 8, Cracoviae 1864

LBUS

Bd. 2 *Lehns- und Besitzurkunden Schlesiens und seiner einzelnen Fürstenthümer im Mittelalter*, hrsg. von C. Grünhagen, H. Markgraf, Bd. 2, Leipzig 1883

NIEMCZYK, KATARZYNA

2016 *Kamienieccy herbu Pilawa. Z dziejów kariery i awansu szlachty polskiej do 1535/1536 roku*, Katowice 2016

NOGA, ZDZISŁAW

1994 *Osadnictwo i stosunki własnościowe w księstwie siewierskim do 1790 roku*, w: *Siewierz, Czeladź, Koziegłowy. Studia i materiały z dziejów Siewierza i księstwa siewierskiego*, red. F. Kiryk, Katowice 1994, s. 165-257

PANIC, IDZI

2005 *Z badań nad karierą rodziny Rudzkich w księstwie cieszyńskim w czasach piastowskich*, „Wieki Stare i Nowe”, 4 (2005) s. 91-112

PAUK, MARCIN RAFAL

2003 *Der eine hiez her Lechschît, her Wüeschof der ander hiez. Kim byli stronnicy Henryka IV Probusa w Małopolsce?*, „Roczniki Historyczne”, 69 (2003) s. 91-98.

PFOTENHAUER, PAUL

- 1882 *Die fünfzig Ritter von 1294*, „Zeitschrift des Verein für Geschichte und Alterthum Schlesiens”, 16 (1882) s. 157-179

PIEKOSIŃSKI, FRANCISZEK

- 1899a *Heraldyka polska wieków średnich*, Kraków 1899
1899b *Pieczęcie polskie wieków średnich*, cz. 1, *Doba piastowska*, Kraków 1899
1934 *Pieczęcie polskie wieków średnich doby piastowskiej. Uzupełnienie I (c.d.)*, „Wiadomości Numizmatyczno-Archeologiczne”, 16 (1934) s. 71-86
1935 *Pieczęcie polskie wieków średnich doby piastowskiej. Uzupełnienie I (Dokończenie)*, 17 (1935) s. 55-78
1936 *Pieczęcie polskie wieków średnich doby piastowskiej. (Uzupełnienie)*, Kraków 1936

PILNÁČEK, JOSEF

- t. 2-4 *Rody starého Slezska*, t. 2-4, Brno 1991

POLACZKÓWNA, HELENA

- 1913 *Szlachta na Siewierzu biskupim w latach 1442-1790*, „Rocznik Towarzystwa Heraldycznego we Lwowie”, 4 (1913) cz. 2, s. 1-93

QGBN

- Quellen zur Geschichte des Neisser Bistumslandes auf Grund der drei ältesten Neisser Lagerbücher*, hrsg. von K. Engelbert, Würzburg 1964

Regesty

- t. 1, 3-4 *Regesty dokumentów przechowywanych na Górnym Śląsku / Regesty listin uložených v Horním Slezsku*, red. A. Barciak, K. Müller, t. 1 (*do 1400 r*), Wrocław-Opava 2004; t. 3, (*1451-1475*), Katowice-Opava-Opole 2017; t. 4, (*1476-1500*), Opava-Opole-Katowice 2021

Rśl.

- t. 2-5 *Regesty śląskie*, red. W. Korta, t. 2, *1349-1354*, oprac. K. Bobowski i in., Wrocław 1975; t. 3, *1355-1357*, oprac. J. Gilewska-Dubis, Wrocław 1990; t. 4, *1358-1359*, oprac. J. Gilewska-Dubis i K. Bobowski, Wrocław-Warszawa [b.r.]; t. 5, *1960*, oprac. J. Gilewska-Dubis, Wrocław-Warszawa 1992

SCHARFFENBERG, CRISPIN UND JOHANN

- 1578 *Schlesisches Wappenbuch*, Breslau 1578 (Staatsbibliothek Preußischer Kulturbesitz w Berlinie, Sammlung 16. Jahrhundert, sygn. 177280; <https://digital.staatsbibliothek-berlin.de/wer->

- kansicht?PPN=PPN803782608&DMDID=DMDLOG_0003&PHY-SID=PHYS_0015, dostęp: 31.07.2023)
- 1984 *Schlesisches Wappenbuch von Crispin und Johann Scharffenberg*, berab. von H. von Mosch, Neustadt and der Aisch 1984
- SCHINDLER, GERHARD
- 1938 *Das Breslauer Domkapitel von 1341-1417. Untersuchungen über seine Verfassungsgeschichte und persönliche Zusammensetzung*, Breslau 1938
- SCHMILEWSKI, ULRICH
- 2001 *Der schlesische Adel bis zum Ende des 13. Jahrhunderts. Herkunft, Zusammensetzung und politisch-gesellschaftliche Rolle*, Würzburg 2001
- SCHOLZ, BERNHARD W.
- 2011 *Das geistliche Fürstentum Neisse. Eine ländliche Elite unter der Herrschaft des Bischofs (1300-1650)*, Köln-Weimar-Wien 2011
- SĘKOWSKI, ROMAN
- t. 2, 4-5, *Herbarz szlachty śląskiej. Informator genealogiczno-heraldyczny*,
8, 10-11 t. 2, D-G, Katowice 2003; t. 4, K-L, Chorzów 2005; t. 5, M-N, Chorzów 2005; t. 8, Reich-Rz, Opole 2020; t. 10, Schreiter-Świętopelk, Opole 2020; t. 11, T, Opole 2021 (t. 8, 10-11 niewydane drukiem, dostępne online w Opolskiej Bibliotece Cyfrowej; <https://obc.opole.pl/dlibra/publication/20551/edition/19267/content>, dostęp: 8.08.2023)
- SIEBMACHER
- 3/II, Tl. 1,2 *J[ohann] Siebmacher's grosses und allgemeines Wappenbuch in einer neuen, völlständig geordneten und reich vermehrten Auflage mit heraldischen und historisch-genealogischen Erläuterungen*, Bd. 3, Abt. 2, *Der blühende Adel des Königreichs Preußen*, Teil 1,2, *Edellleute M-Z*, bearb. von G.A. von Mülverstedt, A.M. Hildebrandt, Nürnberg 1878
- 4/XI *J[ohann] Siebmacher's grosses und allgemeines Wappenbuch in einer neuen, völlständig geordneten und reich vermehrten Auflage mit heraldischen und historisch-genealogischen Erläuterungen*, Bd. 4, Abt. 11, *Der Adel von österreichisch-Schlesien*, bearb. von C. Blažek, Nürnberg 1885
- 6/VIII, Tl. 1-3 *J[ohann] Siebmacher's grosses und allgemeines Wappenbuch in einer neuen, völlständig geordneten und reich vermehrten Auflage mit heraldischen und historisch-genealogischen Erläuterungen*, Bd. 6, Abt. 8, *Der Abgestorbene Adel der Preussischen Provinz Schlesien*, Teil 1-3, bearb. von C. Blažek, Nürnberg 1887-1894

SINAPIUS, JOHANN

Bd. 1-2 *Schlesische Curiositäten erste Vorstellung Darinnen die ansehnlichen Geschlechter des Schlesischen Adels. Mit Erzeblung des Ursprungs, der Wappen, Genealogien, der qualificirtesten Cavaliere, der Stamm-Hausler und Guter beschrieben*, Bd. 1-2, Leipzig-Breslau 1720-1728

SR *Regesten zur schlesischen Geschichte. 1334-1337*, hrsg. von K. Wutke, H. Bellee, w: *Codex diplomaticus Silesiae*, Bd. 29, Breslau 1923

SZERSZNIK, JAN LEOPOLD

2004 *Materiały genealogiczno-heraldyczne do dziejów szlachty księstwa cieszyńskiego*, wyd. W. Gojniczek, Cieszyn 2004

TRELIŃSKA, BARBARA

1991 *Gotyckie pismo epigraficzne w Polsce*, Lublin 1991

UNTERLAUFFE, MAX

1907 *Neisser Urkunden im Diözesenarchiv zu Breslau* [Teil 1], „Bericht der wissenschaftlichen Gesselschaft »Philomatie« in Neisse [vom Oktober 1904 bis Oktober 1906]”, 33 (1907) s. 78-112

URBAN, WINCENTY

1970 *Wykaz regestów dokumentów Archiwum Archidiecezjalnego we Wrocławiu*, oprac. W. Urban, Warszawa 1970

Urzędnicy małopolscy

Urzędnicy małopolscy XII-XV wieku. Spisy, oprac. J. Kurtyka i in., red. A. Gąsiorowski, Wrocław-Warszawa-Kraków 1990

WOŹNY, MACIEJ

2020a *Gostomia i Ścinawa. O pochodzeniu rodu Bes*, „Średniowiecze Polskie i Powszechnie”, 12(16) (2020) s. 308-323

2020b *Rycerstwo opolskie do połowy XV wieku*, Katowice 2020

WÓJCIK, MAREK L.

2011 *Śląskie baktriany. Próba interpretacji symboliki wielbłąda w heraldyce rycerstwa śląskiego na przykładzie czternastowiecznych pieczęci rodzin von Exau i von Grebelwitz*, „Średniowiecze Polskie i Powszechnie”, 3(7) (2011) s. 66-76

2018 *Pieczęcie rycerstwa śląskiego w dobie przedhusyckiej*, t. 1-2, Kraków-Wrocław 2018

2021 *Śląska pieczęć Jana Hinczy z Rogowa z 1435 r. Przyczynek do dziejów herbu Działosza*, „Studia Źródłoznawcze”, 59 (2021) s. 39-51

WÓLKIEWICZ, EWA

2019 *Urząd landwójta we władztwie biskupów wrocławskich (do końca XV w.), w: Monarchia – społeczeństwo – tożsamość. Studia z dziejów średniowiecza*, red. K. Gołąbek i in., Warszawa 2019, s. 307-330

ŻERELIK, ROŚCISŁAW

1989 *Jan de Schellendorf. Z dziejów fałszerstw na średniowiecznym Śląsku*, „Śląski Kwartalnik Historyczny Sobótka”, 44 (1989) s. 221-238

AULOCK

WÓJCIK 2018, t. 1, s. 118.

Mikołaj

8 II 1396

[nr 1/7a]

Okrągła pieczęć herbowa z herbem na tarczy.

ø 25 mm

Tarcza herbowa na wprost, na której kozioł w lewo.

Napis majuskułą gotycką: + S • NIC[K]IL • AWLOC

Or.: AAd. Wr., sygn. chronolog., 8 II 1396.

Uw.: Pieczęć Mikołaja uwierzytelnia dokument wystawiony i uwierzytelniony przez niego wspólnie z dwoma mieszczanami – (wrocławskim) Heinmanem Molschreiberem i (średzkim) Janem Foytem, dziedzicami wsi Osiek pod Strzegomiem (*Niclos Owluk, Heyneman Moylschriber Burger zu Bresslau und Hannos foit erpherren dorffis* czy *Ossik*). Ponieważ Heinman i Jan nabyli jakieś działki w tej wsi 15 XII 1394 r. od braci Konrada i Mikołaja von Aulock, którzy odsprzedali je za zgodą swej matki, Małgorzaty (Landbuch, t. 2, nr 1372), nie ma najmniejszych wątpliwości, że właścicielem pieczęci był syn Wenera Apeczkowica, posiadacza dóbr w Osieku, Chwalimierzu i Bukówku, brat Konrada, Busza, Anny, Klary, Małgorzaty, Katarzyny i Enedy (Landbuch, t. 2, nr 93, 458, 511, 563, 712, 1372; Landbuch, t. 3, nr 512, 721, 728, 754, 992, 1109, 1123, 1177, 1409, 1441, 1582; JUREK 1996, s. 193). Ślascy Aulockowie kładli wprawdzie w herbie wołu (JUREK 1996, s. 193), ale ze względu na długie rogi oraz szczupłe korpus i szyję eksponowanemu na pieczęci Mikołaja zwierzęciu znacznie bliżej do kozła, z którym jest przeze mnie identyfikowane. Fot.: M.L.W.

BORSCHNITZ

WOŹNY 2020, s. 108-110; WÓJCIK 2018, t. 1, s. 172-185.

Franczke (syn Tyczka)**[nr 2/89]**

Typ B

29 XI 1376 – 17 XII 1376

Franczke, syn Tyczka Janowica, używał dwóch typów pieczęci. Starsza (typ A) uwierzytelnia dwa dokumenty z 21 II i 15 XI 1369 r. (WÓJCIK 2018, t. 1, s. 177-178), młodsza (typ B) znana jest w historiografii tylko z jednego odcisku wiszącego na pergaminowym pasku przy dokumencie z 29 XI 1376 r. (WÓJCIK 2018, t. 1, s. 178). Tymczasem pieczęć wyciśniętą za pomocą tego samego tłoka odnaleziono ostatnio także przy dyplomie z datą 17 XII 1376 r. (AAd. Wr., BB 77). Zachowała się ona z bardzo wyraźną rzeźbą herbu dysponenta i uszkodzoną w dwóch miejscach na skutek ubytków wosku legendą (centralnie nad tarczą i po jej lewej heraldycznie stronie).

Franczke (syn Franczka)**[nr 3/98a]**

18 IX 1401

Okrągła pieczęć herbowa z herbem na tarczy.
ø 24 mm

Tarcza herbowa na wprost, na której szachownica czterorzędowa w pięć cegieł.
Zniszczony napis minuskułą gotycką.

Or.: AAd. Wr., Q 30.

Uw.: Pieczęć, której właścicielem był syn Franczka Tyczkowica, notowany w 1403 r. z godnością starosty kąckiego (JUREK 1996, s. 209, przyp. 25), uległa częściowemu obłamaniu na otoku. W jej górnej części, w miejscu przechodzenia paska pergaminowego przez

odcisk, wykruszył się także wosk. Brakuje więc fragmentu legendy, a ten, który się zachował, jest nieczytelny z powodu zatarcia. Widoczne relikty liter wskazują, że napis był ryty majuskułą. Kształt i położenie tarczy herbowej w polu pieczęci oraz liczba i układ pól szachownicy mogłyby sugerować, że Franczek przejął po swoim ojcu tłok typu B (zob.), jednak przeczą temu inna wielkość pieczęci (pieczęć Franczka Tyczkowica ma 26 mm średnicy, a więc jest o 2 mm większa) oraz forma wewnętrznej linii otokowej (pole pieczęci od legendy na *sigillum* Franczka z 1401 r. oddziela linia perełkowa, a na pieczęci jego ojca z 1376 r. – linia ciągła). Fot.: J.R.S.

Henryk

Typ A

28 I 1404

[nr 4/100a]

Okrągła pieczęć herbowa z herbem na tarczy.

ø 28 mm

Tarcza herbowa na wprost, na której szachownica trzyrzędowa w cztery cechy.

Nieczytelny napis minuskułą gotycką.

Or.: AAd. Wr., sygn. chronolog., 28 I 1404.

Uw.: Z legendy, ryciej ewidentnie minuskułą, przetrwały pojedyncze elementy liter, których nie sposób dziś odczytać. Nie da się także dokładnie opisać widniejącego na tarczy godła. Wprawdzie przedstawia ono bez wątpienia szachownicę, ale nie jest możliwe określenie liczby tworzących ją pól. Borschnitzowie pieczętowali się wszak tarczą o zmiennej liczbie cegieł (WÓJCIK 2018, s. 172-185). Na podstawie widocznych na odcisku wypukłości i wklęsłości można się jednak domyślać, że mamy tu do czynienia z szachownicą trzyrzędową w cztery cechy. Dysponentem tego *sigillum* był Henryk, określony w uwierzytelnionym nim dokumencie jako *Thumherr und Schaffer des Capitels* czy *Bresslaw*, co pozwala bezdyskusyjnie utożsamić go z kanonikiem wrocławskim, wzmiankowanym po raz pierwszy w źródłach w 1396 r., późniejszym sędzią dworu biskupiego we Wrocławiu (1403-1417) i dziekanem legnickim (1415-1416), bratem kanonika Hermana (KUCHENDORF 1937, s. 70-71; SCHINDLER 1938, s. 174; JUREK 1996, s. 208, 336 i przyp. 20 [s. 209]). W historiografii skatalogowano trzy odciski jego pieczęci z lat 1413-1415 (WÓJCIK 2018, s. 184-185), ale wyciśnięte za pomocą innego tłoka niż odkryte podczas skontrum *sigillum* z 1404 r. Wskazuje na to zarówno inna wielkość pieczęci, jak i inskrypcja zapisana literami majuskuły gotyckiej. Inny wydaje się także herb przedstawiający szachownicę trzyrzędową w pięć cegieł. Henryk był zatem posiadaczem dwóch typów pieczęci – starszej, dotychczas nieznanej (typ A), i młodszej (typ B), której zresztą używał nieco dłużej, niż zakładano (zob. typ B). Fot.: S.J.

Henryk

Typ B

3 VII 1413 – 12 V 1416

[nr 5/101]

Pieczęć Henryka, kanonika wrocławskiego, sędziego dworu biskupiego we Wrocławiu i dziekana legnickiego (SCHINDLER 2018, s. 174), znana jest w historiografii z trzech odcisków wyciśniętych przy dokumentach z lat 1413-1415 (AAd. Wr., N 11a, 11b, NN 6; WÓJCIK 2018, t. 1, s. 184-185). Dzięki przeprowadzonemu skontrum odkryto jeszcze cztery egzemplarze tej samej pieczęci, trzy z 1414 i jeden z 1416 r. (AAd. Wr., sygn. chronolog., 15 I 1414, 5 II 1414, 3 VII 1414, 12 V 1416). Wszystkie, za wyjątkiem odcisku z 5 II 1414 r., który ma zatartą powierzchnię i jest powykruszany na krawędzi, zachowały się w bardzo dobrym stanie. Henryk używał zatem tego *sigillum* najpewniej aż do swej śmierci (zm. przed 7 XII 1417 r., zob. SCHINDLER 1938, s. 145, 174). *Terminus post quem* jego wprowadzenia wyznacza dzień 4 I 1404 r., z którego zachował się odcisk nieznanej dotąd w historiografii pieczęci typu A (zob.).

Jan

19 II 1405

[nr 6/98a]

Okrągła pieczęć herbowa z herbem na tarczy.
 ø 24 mm

Tarcza herbowa na wprost, na której szachownica trzyczędowa w cztery cegły.

Napis majuskułą gotycką: + S × **HANNIS**
 × **BORSNICZ**

Or.: AAd. Wr., AA 56.

Uw.: Pieczęć uwierzytelnia dokument wystawiony przez Jana wspólnie z bratem Wacławem, który także wycisnął przy nim swoją pieczęć (zob.). Fot.: M.L.W.

Wacław

9 II 1405

[nr 7/98b]

Okrągła pieczęć herbowa z herbem na tarczy.
 ø 24 mm

Tarcza herbowa na wprost, na której szachownica trzyczędowa w cztery cegły.

Napis minuskułą gotycką: + s + **wenczlai** +
borsenicz (gałzka)

Or.: AAd. Wr., AA 56.

Uw.: Pieczęć uwierzytelnia dokument wystawiony przez Wacława wspólnie z bratem Janem, który także wycisnął przy nim swoją pieczęć (zob.). Fot.: S.J.

EBERSBACH

CETWIŃSKI 1982, s. 99 (nr 191), s. 164 (nr 636); JUREK 1996, s. 216-217; SCHARFFENBERG 1578, karta 10r; SCHARFFENBERG 1984, tabl. 13; SCHMILEWSKI 2001, s. 426; SĘKOWSKI, t. 2, s. 112; SIEBMACHER 6/VIII, Tl. 1, s. 25-26 i tabl. 19-20; SINAPIUS, Bd. 1, s. 347; SINAPIUS, Bd. 2, s. 603.

Herman
21 IV 1344

[nr 8/165a]

Okrągła pieczęć hełmowa z klejnotem.
ø 28 mm

W polu pieczęci hełm rycerski na wprost, ze spływającą po bokach chustą, w klejnocie, rozmieszczonym po bokach hełmu, dwa niezidentyfikowane przedmioty (golenie z ostrogami?). Napis majuskułą gotycką: [+ S' H'(er)MANI SCVL TETI DE CZADIL]

Or.: AAd. Wr., Dokumenty klasztoru w Henrykowie,
21 IV 1344.

Uw.: Właścicielem pieczęci był Herman, używający przydomka *Byrlotir* (dolnoniem. *berloder*, zob. Deutsches Rechtswörterbuch, <https://drw.hadw-bw.de/drw-cgi/zeige?index=lemmata&term=bierlotter>; dostęp: 31.07.2023), sołtys wsi *Tzadil* (*Czadil*, niem. Zadel, pol. Sadlno) pod Ząbkowicami (dziś część miasta), znany z dwóch dokumentów zatwierdzających sprzedaż sołectwa w Schön(e)walde dokonaną w 1344 r. przez tamtejszego sołtysa Konrada (Rśl., t. 1, nr 167, 170; Wójcik 2018, s. 721-722). Nic nie wiadomo ani o nim samym, ani o jego przodkach i potomkach. Zważywszy jednak na to, że sołectwo w Sadlnie dzierżyli później przedstawiciele rodziny von Ebersbach, Jan w 1375 i Fryderyk w 1415 r. (AAd. Wr., Dokumenty archiwum parafialnego w Ząbkowicach, IX 1375 [dokument uszkodzony w miejscu zapisu daty dziennej] i 5 VII 1415; JUREK 1996, s. 216), wydaje się oczywiste, że była to własność dziedziczna, co z dużą dozą prawdopodobieństwa pozwala włączyć do Ebersbachów także sołtysa Hermana, być może potomka Fryczka von Ebersbach, rycerza z otoczenia księcia legnickiego Henryka V Grubego (SUb, Bd. 5, nr 364), a zatem antenata sołtysa Jana i jego brata Konrada (o tych ostatnich, jako o przypuszczalnych descendantach Fryczka, zob. JUREK 1996, s. 216, który nie uwzględnił jednak w rodowodzie Ebersbachów Hermana). Fot.: M.L.W.

Fryderyk

5 VII 1415

[nr 9/165b]

Okrągła pieczęć herbowa z herbem na tarczy.
 ø 26 mm

Tarcza herbowa na wprost, na której dwa skrzyżowane ze sobą w skos przedmioty (lemiesz płużne?, kozie rogi?).

Napis majuskłą gotycką: [...]ICI ○ E[...] H [...] ○

Or.: AAd. Wr., Dokumenty archiwum parafialnego w Ząbkowicach, 5 VII 1415.

Uw.: Pieczęć zachowała się w bardzo złym stanie (ubytki i przebarwienia wosku, zatarcie powierzchni odcisku), uniemożliwiającym zarówno odczyt legendy, jak i identyfikację umieszczonego w tarczy godła. W czasach nowożytnych Ebersbachowie używali jako herbu szachownicy czterorzędowej w dwie cegły (SCHARFFENBERG 1578, karta 10r; SCHARFFENBERG 1984, tabl. 13; SĘKOWSKI, t. 2, s. 112; SIEBMACHER 6/VIII, Tl. 1, tabl. 19-20). Najwyraźniej więc uległ on zmianie. Fot.: J.R.S.

EXAU

WÓJCIK 2018, t. 1, s. 243-245.

Mikołaj (Nicze)

27 V 1371 – 21 V 1389

[nr 10/173]

Katalog pieczęci rycerstwa śląskiego uwzględnia trzy pieczęcie Mikołaja von Exau z lat 1388-1389, z których każda zachowała się z mniejszymi lub większymi defektami. O ile mimo to wizerunek godła udało się jednoznacznie zidentyfikować z baktrianem zwróconym w prawą (heraldycznie) stronę, o tyle treści legendy w brzmieniu + S NICOLAI DE EXOW tylko się domyślano (WÓJCIK 2018, t. 1, s. 243; zob. też WÓJCIK 2011, s. 66-76). Podczas skontrum stwierdzono, że pieczęć wyciśnięta za pomocą tego samego tłoka uwierzytelnia także dokument z 27 V 1371 r. (w archiwum został on skatalogowany pod datą 29 V 1371 r., zob. AAd. Wr., sygn. chronolog., 29 V 1371; URBAN 1970, s. 44, nr 212, tymczasem z zapisu datacji wynika, że został wystawiony *an dem nesten dinstage noch Phyingesten*, czyli dwa dni wcześniej). Wprawdzie, podobnie jak poprzednie, ma ona zatartą powierzchnię odcisku, ale bardziej wyraźny incipit otokowego napisu: [+] S' • NICOLAI • [...] • [...], z literą *N* rytą uncjałą. Potwierdza on domyślny uprzedni odczyt, który jednak uzupełnić należy o pominięte w nim punktowe dywizory i rozwinąć ostatecznie jako: + S' • NICOLAI • DE • EXOW. Wskazuje też, że dysponent używał tego *sigillum* przez blisko dwie dekady, przypuszczalnie przez cały okres swej publicznej aktywności.

HAUGWITZ

WÓJCIK 2018, t. 1, s. 329-348.

Knecht

[nr 11/293]

10 VIII 1388 – 18 IX 1401

Pieczęć Knechta, rycerza joannity pełniącego w 1392 r. funkcję komtura w Zawadnie (Lichtenau) (JUREK 1996, s. 235; WÓJCIK 2018, t. 1, s. 341), znana była dotąd z jednego odcisku z 10 VIII 1388 r. (AAd. Wr., NN 5; WÓJCIK 2018, t. 1, s. 340-341). Podczas skontrum tę samą pieczęć stwierdzono przy dokumencie z datą 18 IX 1401 r. (AAd. Wr., Q 30), który został przez Knechta wystawiony i uwierzytelniony wspólnie z Franczkiem von Borschnitz (zob.) jako dziedzicami wsi *Semschicz* (Simschütz, dziś Szymanów koło Milina pod Kątami Wrocławskimi). Zachowała się ona jednak w bardzo złym stanie. Jest przesuszona i niemal całkowicie zatarta na powierzchni. Po otokowym napisie zachowały się tylko nieczytelne resztki liter w postaci wypukłych zgrubień wosku, natomiast w polu pieczętnym widoczne są zarówno tarcza herbowa, jak i wyeksponowane na niej godło. O tym, że jest to pieczęć wyciśnięta za pomocą tego samego tłoka co *sigillum* z 1388 r., przekonują identyczna wielkość pieczęci (ø 26 mm) oraz charakterystyczna plastyczna stylizacja rodowego godła na tarczy. Sprofilowana głowa barana, z wydłużonym i ułożonym ukośnie pyskiem, osadzona jest na długiej i rozszerzającej się ku dołowi szyi, opartej o lewą (heraldycznie) krawędź tarczy, rogi zwierzęcia zaś, dotykające niemal szczytu tarczy, zostały wyeksponowane centralnie na wprost i zwinięte symetrycznie od siebie na kształt niedomkniętych u dołu okręgów.

Franczke

[nr 12/303a]

4 VI 1420

Okrągła pieczęć herbowa z herbem na tarczy.
ø 22 mm

Tarcza herbowa na wprost, na której głowa barana z długą szyją w prawo.

Napis minuskułą gotycką: [+ s franczke] • hugiw[icz]

Or.: AAd. Wr., sygn. chronolog., 4 VI 1420.

Uw.: Pieczęć należała przypuszczalnie do Franczka Henrykowica, wnuka Kriega (1341-1376) i prawnuka głośnego na dworach oleśnickim i wrocławskim rycerza Poppona (1326-1364, zm. przed 1370), a więc przedstawiciela brzesko-oleśnicko-wrocławskiej linii Haugwitzów, aktywnego co najmniej w latach 1401-1431, starosty otmuchowskiego w 1422 r. (CDS, Bd. 36, nr 138, 158; HAUGWITZ 1910a, s. 99 i tabl. 8; HAUGWITZ 1910b, nr 110, 114-115, 132, 134-135 [s. 179-180, 182]; JUREK 1996, s. 234, 341). Zachowała się ona ze słabo czytelną legendą, której treści domyślać się można na podstawie kształtu zachowanych relikwów liter. Ponieważ centralnie nad tarczą rozpoznać można minuskułę s (skrót wyrazu *sigillum*), stąd też – wobec braku w legendzie ozdobnych elementów roślinnych – w znaku widniejącym po predykanie dysponenta stempla domyślać się można krzyżyka otwierającego inskrypcję. Położony on został zatem niestandardowo nad prawym narożnikiem tarczy. Fot.: M.L.W.

INGRAM

WÓJCIK 2018, t. 1, s. 354-356.

Dzierżek

5 XII 1417

[nr 13/310a]

Okrągła pieczęć herbowa z herbem na tarczy.
ø 30 mm

W polu pieczęci tarcza herbowa na wprost, a na niej kroczący w lewą stronę pies (?).

Napis majuskulą gotycką: [...]**NI • D(e) • LO**[...]

Or.: AAd. Wr., TT 32.

Uw.: Pieczęć zachowała się z pękniętą i niewyraźną (źle wyciśniętą?) powierzchnią odcisku, co uniemożliwia odczyt legendy, z której udało się zidentyfikować jedynie pojedyncze litery, w tym najprawdopodobniej dwie ostatnie głoski imienia właściciela *sigillum* oraz dwie pierwsze litery jego predykatu. W tym ostatnim widzieć należy najpewniej miejscowość *Lorenczindorff* w dystrykcie strzelińskim (Lorzendorf, dziś Wawrzęcice), o której mowa – jako o dziedzictwie Dzierżka Ingrama – w dokumencie uwierzytelnionym omawianą pieczęcią. Jest więc możliwe, że Dzierżek był potomkiem Wincentego Imbrama, właściciela tej samej wsi, wzmiankowanego w 1395 r. (<http://klauskunze.com/ohlau/orte/lorzendorf.htm>; dostęp: 8.08.2023). W niezbyt wyraźnym godle na tarczy herbowej domyślam się psa z uniesionym ogonem. Zwierzę to, tyle że eksponowane w słup, widnieje wszak na pieczęci Jana Ingrama, krewnego Dzierżka, pochodzącej z 1388 r. (WÓJCIK 2018, t. 1, s. 355-356). Fot.: M.L.W.

KÜHSCHMALZ

SCHOLZ 2011, s. 289; WOŹNY 2020, s. 201-202; WÓJCIK 2018, t. 1, s. 414-416.

Wincenty

17 V 1368

[nr 14/367a]

Okrągła pieczęć hełmowa z klejnotem.
ø 26 mm

W polu pieczęci hełm rycerski zwrócony w lewą (heraldycznie) stronę, ze spływającą z tyłu chustą, w klejnocie ośmiopromienna gwiazda.

Napis majuskulą gotycką: [...]**V**[...]**ALC**[**Z**]

Or.: AAd. Wr., AA 87.

Uw.: Pieczęć zachowała się w całości, ale na skutek wykruszenia się dolnej połowy powierzchni odcisku

zniszczeniu uległ duży fragment legendy. Ten, który przetrwał, jest z kolei zatarty, co uniemożliwia poprawny odczyt. Fot.: J.R.S.

KUMEISE

SCHINDLER 1938, s. 264; SĘKOWSKI, t. 4, s. 158; SIEBMACHER 6/VIII, Tl. 3, s. 139-140 i tabl. 91; WÓJCIK 2018, t. 2, s. 675-676.

Rycerzy piszących się *de/von Kumeise* identyfikuje się w najnowszej historiografii jako najstarszą linię rodziny Salischów, przypisując im herb wyobrażający dwa, złączone ze sobą u podstawy tarczy, rogi jelenie w słup (SĘKOWSKI, t. 4, s. 158). Źródłem owego przekonania jest fakt, że gniazdem rodowym Salischów była miejscowość Kumeise (dziś Chomiąża) koło Środy Śląskiej. Problem jednak w tym, że Salischowie, w tym notowany w połowie XIV w. Grzegorz z Chomiąży, dysponent najstarszej zachowanej dziś pieczęci należącej do ich przedstawiciela, pieczętowali się orlim skrzydłem i rogiem jelenim w słup, a więc herbem zwanym w heraldyce polskiej Działoszą (PILNÁČEK, t. 2, s. 534-535; CZWOJDRAK 2010, s. 131-139; WÓJCIK 2018, t. 2, s. 675-676). Na tej podstawie zakładano, że BŁĄZEK (w: SIEBMACHER 6/VIII, Tl. 3, s. 140 i tabl. 91) błędnie zinterpretował herb widniejący na pieczęci Grzegorza jako „Hirschgeweih” (WÓJCIK 2018, t. 2, s. 676). Tyle tylko, że badacz ten nigdzie nie wyartykułował związku dziedziców Chomiąży, kładących w herbie – jego zdaniem – jelenie rogi, z Salischami, zaliczając do tych pierwszych jedynie Czesława, jednego z 50 gwarantów pokoju z 6 V 1294 r. (SIEBMACHER 6/VIII, Tl. 3, s. 139, z błędną datą 1264 r., zob. PFOTENHAUER 1882, s. 173; CETWIŃSKI 1982, nr 121 [s. 85]), i Bartłomieja, odnotowanego w 1336 r. w charakterze świadka transakcji sprzedaży praw do dóbr w Prusicach przez Agnieszkę, córkę nieżyjącego Jeszka Gebhardowica, właściciela Prusic, Henrykowi von Biberstein i jego żonie Agacie (LBUS, Bd. 2, nr 19 [s. 23-24]; SR, nr 5577; SIEBMACHER 6/VIII, Tl. 3, s. 139-140). Mieliśmy więc najpewniej do czynienia z dwiema rodzinami o tym samym predykanie i różnych herbach, o czym przekonuje nieznaną dotąd w literaturze sfragistycznej, odkryta podczas skontrum, pieczęć należąca do Wawrzyńca Kumeise (*Laurentius Kumeyse*), duchownego pełniącego m.in. funkcję kanonika i kanclerza katedry wrocławskiej, potwierdzonego źródłowo w latach 1364-1411 (SCHINDLER 1938, s. 264), który pisał się z Chomiąży (*Laurentius de Kumeysa*) (UNTERLAUFF 1907, nr 37). Ekspozuje ona tarczę herbową, a na niej dwa sierpy lub noże winiarskie w słup, które na podstawie gorzej wyciśniętego odcisku na *sigillum* któregoś z antenatów Wawrzyńca można byłoby pomylić z jelenimi rogami. To samo środowisko krewniacze reprezentowali, jak się wydaje, ujawnieni w źródłach z przełomu XIV i XV w. Piotr (1390-1407) i jego dzieci – Zygmunt (1390-1402) i Agnieszka (1390), zamężna z Mikołajem Tiefgrube, nadto Jan, zwany Leitschke (1398-1399), oraz siostry Eneda i Zofia (1394) (Landbuch, t. 2, nr 801, 852, 947, 1024, 1166, 1292, 1353; Landbuch, t. 3, nr 359, 993, 1208, 1230, 1233, 1831). Byli oni aktywni przede wszystkim w weichbildzie dzierzoniowskim i – co istotne – używali regularnie predykatu Kumeise (Kumeyse, Kumeyße), podczas gdy u Salischów w tym czasie został on już wyparty przez przydomki: Dzalusch, Nassadel, Naßengrieff i Wende (CZWOJDRAK 2010, s. 131-139; WÓJCIK 2021, s. 44). O ile Chomiążę w weichbildzie średzkim w pełni zasadnie uznaje się za gniazdo Salischów, o tyle sugestią JURKA (Landbuch, t. 1, s. 291; Landbuch, t. 2, s. 312), jakoby Kumeisowie pisali się z Chomiąży koło Złotoryi, należy uznać za *lapsus linguae*. Trudno wszak zakładać, by wytrawny znawca dziejów Śląska i tutejszego rycerstwa nie wiedział o tym, że na Śląsku istniały (i istnieją nadal) tylko dwie miejscowości o tej nazwie – jedna w Głubczyckiem (TRIEST 1865, s. 872), a druga w Średzkim. Nie sposób też przypuszczać, by umknął jego uwadze fakt, iż wzmiankowany w dokumentach z lat 1367-1370 Grzegorz z Chomiąży, miejscowości zidentyfikowanej przez niego jako leżącej *prope Goldberg*, pojawił się w towarzystwie

Niczka, wójta *in Novo Foro* (Landbuch, t. 1, nr 73), a więc w Środzie Śląskiej (niem. Neumarkt), oraz Klausa Wende (Landbuch, t. 1, nr 591), czyli – na co wskazuje charakterystyczny przydomek Wende – przedstawiciela Salischów (CZWOJDRAK 2010, s. 133). W innej swej pracy poprawnie wszak określił jego krewniaka, Henryka Wende, jako syna Paszka z podśredzkiej Chomiąży, widząc w nim przedstawiciela „dobrze znanej miejscowej rodziny herbu Działosza”, a więc śląskich Salischów (JUREK 1996, s. 13, 288, 313, 400; według CZWOJDRAK 2010, s. 133, synem Paszka był także Klaus). Być może, podążając tropem Jurka, związek Kumeisów z ziemią złotoryjską zdawał się sugerować także Sękowski, lokalizując koło Złotoryi wspomniane wyżej Prusice, których świadkiem sprzedaży był Bartłomiej *de Kumeysa* (SĘKOWSKI, t. 4, s. 158). Jest to jednak dowolna kombinacja autora, chodzi tu bowiem o miejscowość w księstwie oleśnickim, z której pisała się dobrze znana w historiografii rodzina rycerska reprezentująca silnie rozrodzony ród Jeleńczyków (JUREK 1992, s. 26, 31-32). Wszystko wskazuje na to, że chodzi o dwie różne, siedzące w podśredzkiej Chomiąży, rodziny o tożsamym predykanie – Kumeisów i Salischów.

Wawrzyniec

9 XII 1393

[nr 15/368a]

Okrągła pieczęć herbowa z herbem na tarczy.
ø 24 mm

Tarcza herbowa na wprost, na której dwa sierpy lub noże winiarskie w słup ostrzami ku sobie.
Napis majuskułą gotycką: + S • LAVNRV-NICI [...]

Or.: AAd. Wr., sygn. chronolog., 9 XII 1393.

Uw.: Pomimo zachowania się pieczęci w bardzo dobrym stanie, odczyt legendy, zwłaszcza jej eksplicitu, stwarza duże problemy ze względu na specyficzny ryt liter oraz drobne ubytki wynikające prawdopodobnie albo ze zbyt słabego miejscami przyłożenia stempla do wosku, albo uszkodzenia samego typariusza. Widniejące w otoku (mocno zepsute) imię oraz treść koroboracji w brzmieniu *nostro sub appendendi sigillo* jednoznacznie wskazują, iż mamy do czynienia z pieczęcią należącą do wystawcy uwierzytnionego nią dokumentu, którym był *Laurencius Kumeys canonicius Wratislaviensis*, jednak nieczytelna dla mnie druga część legendy zdaje się nie odwoływać ani do pełnionej przez Wawrzyńca funkcji w Kościele wrocławskim, ani do jego rodzinnego gniazda. Fot.: J.R.S.

KUNZENDORF

SCHINDLER 1938, s. 265; WÓJCIK 2018, t. 1, s. 416-417.

Piotr

[nr 16/369a]

23 VIII 1408

Okrągła pieczęć herbowa z herbem na tarczy.
ø 24 mm

Tarcza herbowa na wprost, na której dwa pasy.
Napis majuskułą gotycką: + S • PETRI o DE
CVNCZINDORF

Or.: AAd. Wr, sygn. chronolog., 23 VIII 1408.

Uw.: Obie litery N występujące w legendzie ryte
w wersji uncjalnej. Fot.: S.J.

LECKINSTEIN

KOZIEROWSKI 1929, s. 149; JASIŃSKI 1963, s. 241-243; JUREK 1996, s. 322; PAUK 2003, s. 95-97; WOŹNY 2020a, s. 308-323; WOŹNY 2020b, s. 85-87, 90.

Badacze mają duże trudności z ustaleniem gniazda rodowego familii piszącej się z Leckinsteinu (JUREK 1996, s. 322). Dawniej lokalizowano je asekuracyjnie i hipotetycznie, unikając wymieniania konkretnej miejscowości, albo w Czechach, ze wskazaniem na ziemię opawską (KOZIEROWSKI 1929, s. 149), albo w księstwie opolskim (JASIŃSKI 1963, s. 242). W ostatnich latach, sięgając po nieznane uprzednio przekazy źródłowe, podjęto próbę ponownej jego identyfikacji. W efekcie reaktywowano, opierając się już na uzasadnionych przesłankach, choć o różnym stopniu prawdopodobieństwa, obie funkcjonujące w przeszłości równorzędne koncepcje. I tak, zwolennicy tezy o wyjściu familii z Opawszczyzny powiązali nazwę Leckinstein, utożsamianą z zamkiem, z zachowanymi relikdami obiektu obronnego koło Albrechtic, zlokalizowanymi w miejscu określanym jeszcze w XIX w. przez miejscową ludność zbliżonym do formy Leckinstein mianem Luginsland (PAUK 2003, s. 96-97). Za rodzimym, tj. śląskim (opolskim), pochodzeniem Leckinsteinów mają z kolei przemawiać ich rodzinne koligacje genealogiczno-heraldyczne z późniejszymi Besami *alias* Beesami (WOŹNY 2020a, s. 308-323; WOŹNY 2020b, s. 85-87, 90). Niezależnie od tego, która z tych tez zasługuje na wiarę, pozostaje faktem, iż ujawniony w źródłach Aleksy (1294-1302) był jedynym rycerzem używającym predykatu *de Leckinstein*. W herbie kładł – tak jak wszyscy przedstawiciele Besów (Beesów) – ulistnioną ostrzew w skos. Pieczęć z identycznym herbem, należąca do Ottona Lekszyka (1309-1315), syna Aleksego, piszącego się z Gądcza na pograniczu kujawsko-pomorskim (*heres de Ganche*), uwierzytelniała dokument z 1315 r. (PIEKOSIŃSKI 1935, s. 59, nr 696; PIEKOSIŃSKI 1936, s. 21, nr 696). Pomijam ją jednak w zestawieniu. O ile bowiem Aleksego można łączyć ze Śląskiem, zanim bowiem przystał do stronnictwa Władysława Łokietka w Wielkopolsce (JASIŃSKI 1963, s. 241-243), pojawiał się w otoczeniu książąt Henryka Prawego i Władysława opolskiego, o tyle Otton, związany z Pomorzem Gdańskim, gdzie po okresie wędrówek po Polsce (w Rudzkiem i Łęczyckim) osiadł jego ojciec (w 1302 r. był nawet notowany na starostwie łęczyckim), z ziemią śląską nie miał już nic wspólnego (KOZIEROWSKI 1929, s. 149; JUREK 1996, s. 322; PAUK

2003, s. 95-96; WOŹNY 2020a, s. 310). Na Opolszczyźnie pozostali jednak dalsi krewni Aleksego, od których wywodził się m.in. jego imiennik, piszący się z Gostomi, używający tożsamego herbu eksponującego w godle ostrzew (zob.).

Aleksy
29 IX 1302

[nr 17/383a]

Okrągła pieczęć herbowa z herbem na tarczy.
ø 30 mm

Tarcza herbowa na wprost, na której ulistniony ostrzew w skos.

Napis majuskułą gotyką: **[+ S • A]LEXI
DE LEK[ENSTEIN]**

Or.: Archiwum Archidiecezjalne w Gnieźnie, Dypłomy gnieźnieńskie, nr 73.

Wyd.: KDW, t. 4, nr 33 (reprodukcja chromolitograficzna); PIEKOSIŃSKI 1934, s. 83, fig. 442; PIEKOSIŃSKI 1936, s. 13, fig. 442 (reprodukcja cynkograficzna).

Lit.: PIEKOSIŃSKI 1899b, s. 164, nr 261; KOZIEROWSKI 1929, s. 149; PIEKOSIŃSKI 1934, s. 83, nr 671; PIEKOSIŃSKI 1936, s. 13, nr 671; WOŹNY 2020a, s. 310.

Uw.: Pieczęć tę, sugerując się jej wyciśnięciem przez starostę łączyckiego, pominąłem w katalogu pieczęci rycerstwa śląskiego (WÓJCIK 2018). Nie zwróciłem bowiem uwagi na fakt, że treść legendy, nieuwzględniająca sprawowanej przez Aleksego godności urzędniczej, a przywołująca jedynie jego imię i predykat, ma charakter prywatny, co z dużą dozą prawdopodobieństwa pozwala zakładać, że była to jedyna pieczęć rycerza, której używał już podczas pobytu na Śląsku. Jej odcisk zachował się poważnie uszkodzony. Oblamał się w górnej części, a rzeźba uległa zatarciu, wskutek czego niezachowany w pełnym brzmieniu tekst otokowego napisu jest dziś trudno czytelny, zaś wizerunek napieczętny nie dość wyraźny. O ile jednak identyfikacja tego ostatniego, w którym upatrywać należy herbu rozrodzonej rodziny Bees (Bes) (WOŹNY 2020a, s. 308-323; WOŹNY 2020b, s. 85-86, 90), nie budzi wątpliwości, o tyle treści inskrypcji nie można być pewnym. Najpierw domyślano się tu napisu w brzmieniu **[+ S • A]LEXI DE LEK[ENSTEIN]** (PIEKOSIŃSKI 1899b, s. 164, nr 261), potem zaś podawano już tylko lekcję **[...]ALEXI DE LEKE[...]** (PIEKOSIŃSKI 1934, s. 83, nr 671; PIEKOSIŃSKI 1936, s. 13, nr 671). Dziś ostatnia litera resztki napisu (*E*), najpewniej wskutek wykruszenia, nie jest już widoczna. Pełny tekst legendy podaję za literaturą (PIEKOSIŃSKI 1899b, s. 164, nr 261). Ze względu na trudności z uzyskaniem fotokopii oryginalnej pieczęci zamieszczam jej chromolitograficzną reprodukcję opublikowaną w KDW, t. 4, nr 33.

Aleksy

18 VII 1350

[nr 18/383b]

Okrągła pieczęć herbowa z herbem na tarczy.
 ø 28 mm

Tarcza herbowa na wprost, a na niej ulistniona
 ostrzew w lewy skos.

Napis majuskułą gotycką: + S • ALEXII •
 [D(e)] • GO[S]TOM

Or.: AAd. Wr., MM 10.

Lit.: WOŹNY 2020a, s. 311 (z błędnym odczytem
 legendy w brzmieniu: + ALEXIS GOSTOM); WOŹNY
 2020b, s. 86.

Uw.: Pieczęć uwierzytelniającą wystawiony przez
 Aleksego dokument wzmiankował Bronisław Turoń, przy czym nie potrafił jej zidentyfikować (Rśl.,
 t. 2, nr 324, s. 117). Tymczasem Maciej Woźny, w obronionej w 2016 r. na Uniwersytecie Śląskim
 pracy doktorskiej o rycerstwie opolskim do połowy XV w., która wyszła drukiem w 2020 r., jak
 również w opracowanym osobno artykule o panach z Gostomi z tego samego roku, przypisał ją
 jednoznacznie wystawcy dokumentu (WOŹNY 2020a, s. 311; WOŹNY 2020b, s. 86), uznając go na
 podstawie napieczętnego wyobrażenia heraldycznego, przedstawiającego charakterystyczną ostrzew
 w skos, za przedstawiciela silnie rozrodzonej na Opolszczyźnie familii Bes (Bees). Fot.: J.R.S.

LUCHOW (LUCKOW, LUCK[E])

WÓJCIK 2018, t. 1, s. 454-456.

Piotr

30 XI 1414 – 15 VI 1419

[nr 19/411]

Po Piotrze, notowanym w latach 1403-1433 w otoczeniu biskupów wrocławskich Wacława i Konrada, pełniącym urzędy starosty nyskiego, głogowskiego, górowskiego i otmuchowskiego, zachowało się nadzwyczaj mało pieczęci. Znany był, jak dotąd, zaledwie jeden odcisk jego stempla, z częściowo wykruszoną i przez to niepełną legendą w brzmieniu: [...] petri (dwa kółka jedno nad drugim) lu[...]a[...], uwierzytelniający dokument z 24 XI 1417 r. (WÓJCIK 2018, s. 456) oraz opis innego, wiszącego niegdyś przy dokumencie z datą 11 I 1418 r., przy czym w tym ostatnim przypadku – głównie ze względu na odmienny, aczkolwiek tożsamy heraldycznie wizerunek – nie ma pewności, że chodzi o *sigillum* tego samego dysponenta. Ostrożnie więc zakładano, że Piotr posługiwał się dwoma typami pieczęci – starszym (znanym z odcisku), używanym do końca 1417 r., i młodszym (wzmiankowanym tylko w literaturze), wprowadzonym na przełomie 1417 i 1418 r.

(WÓJCIK 2018, s. 456). Podczas skontrum stwierdzono istnienie jeszcze trzech egzemplarzy pieczęci wyciśniętych za pomocą starszego typariusza, zawieszonych na pergaminowych paskach przy dokumentach z 30 XI 1414 oraz 12 I i 15 VI 1419 r. (AAAd. Wr., II 46, QQ 14 i sygn. chronolog., 12 I 1419). Zachowały się one w zdecydowanie lepszym stanie fizycznym od dotychczas znanej pieczęci. Mają, co prawda, lekko zatarty napis otokowy, ale jest on czytelny w całości i brzmi: + s petri (*dwa kółka jedno nad drugim*) luckaw (*gałqzka*). Przestrzeń między predykatem dysponenta a znakiem krzyża wypełnia florystyczny motyw dekoracyjny w postaci wijących się gałązek. Przyjmując więc za literaturą genealogiczną tożsamość właściciela obu typów pieczęci (tak: JUREK 1996, s. 253), należałoby zweryfikować wyrażony uprzednio pogląd i uznać, że Piotr używał od 1418 r. nowego tłoka zamiennie ze starym, dowodnie do połowy 1419 r. Nie jest wykluczone, że w tym okresie wcześniejszym typariuszem mógł się on posługiwać jako starosta otmuchowski, a późniejszym jako starosta górowski. Pieczęcią znaną nam tylko z opisu uwierzytelniał wszak, będąc reprezentantem rycerstwa weichbildu sławskiego, dyplom książąt głogowsko-kożuchowskich Henryka Starszego i Henryka Młodszego (CDS, Bd. 28, nr 241, s. 56). Fot.: S.J.

NEBELSCHÜTZ

WÓJCIK 2018, t. 1, s. 497-498.

Piotr

[nr 20/455]

(13 XII 1326) 18 X 1370 – 6 III 1380

Do znanych nam 34 egzemplarzy pieczęci Piotra, używanej jako kontrasigillum protonotariusza kancelarii książęcej na pieczęciach Agnieszki świdnickiej, wdowy po Bolku II Małym (WÓJCIK 2018, t. 1, s. 497-498), dodać należy jeszcze odcisk wyciśnięty w tym samym charakterze na pieczęci władczyni uwierzytelniającej dokument z datą 28 XI 1372 r., z której do dziś zachował się jedynie szczytęk wosku z wizerunkiem hełmu i fragmentem otokowego napisu w brzmieniu: [...]*newi*[...] (AAAd Wr, sygn. chronolog., 28 XII 1372).

NECHER(N)

BOETTICHER 1927, s. 135-136; JUREK 1996, s. 259; KNOTHE 1879, s. 378; KOZIEROWSKI 1929, s. 70; PILNÁČEK, t. 3, s. 823-824; POSSE, t. 5, s. 4, nr 32-33 i tabl. 2, nr 7-8; SCHARFFENBERG 1578, karta 17r; SCHARFFENBERG 1984, tabl. 153; SĘKOWSKI, t. 5, s. 311-313; SIEBMACHER, 6/VIII, Tl. 1, s. 74 i tabl. 54; SIEBMACHER 6/VIII, Tl. 3, s. 29 i tabl. 19; SINAPIUS, Bd. 1, s. 662-663; SINAPIUS, Bd. 2, s. 832.

Grabisza 14 III 1340

[nr 21/455a]

Okrągła pieczęć herbowa z herbem na tarczy.
ø 34 mm

Tarcza herbowa na wprost, na której słup.

Napis majuskułą gotycką: [+ S G]RABZ
D[...]E[...]LI[...]

Or.: AAd. Wr., sygn. chronolog., 14 III 1340.

Uw.: Dokument uwierzytelniony pieczęcią Grabiszy nie był dotychczas znany badaczom. Nie uwzględnił go katalog dokumentów z sygnaturami chronologicznymi zestawiony przez bp. Wincentego Urbana (URBAN 1970), natomiast w archiwalnym inwentarzu rękopiśmiennym jeszcze przed 1945 r. został on dopisany wtórnie przez niemieckiego archiwistę. Dokument odkryto podczas skontrum przeprowadzonego w archiwum w lipcu 2023 r. Włączono go do aktualnego zespołu dokumentów o sygnaturach chronologicznych i nadano numer 54a, zachowując w ten sposób archiwalną porządkową kolejność pergaminów w obrębie całego zbioru. Wisząca przy nim na pergaminowym pasku pieczęć zachowała się w złym stanie. Jest obłamana na krawędzi (z prawej heraldycznie strony i na górze), ma także zatartą powierzchnię odcisku, z niewyraźnym godłem na tarczy i ze słabo czytelną legendą. Nie znamy więc pełnego tekstu otokowego napisu. Fot.: M.L.W.

PRZECHOD

WOŹNY 2020, s. 100-101; WÓJCIK 2018, t. 2, s. 604-606.

Andrzej 15 V 1365 – 9 II 1385

[nr 22/576]

Katalog pieczęci rycerstwa śląskiego uwzględnia tylko jeden egzemplarz pieczęci Andrzeja, uwierzytelniający dokument z 15 V 1365 r. (AAd. Wr., DD 47; WÓJCIK 2018, t. 2, s. 606). Ponieważ zachował się on w złym stanie fizycznym, zidentyfikowano jedynie wizerunek napieczętny eksponujący tarczę herbową, a na niej ostrzew w skos z jednym sękiem i dwoma liśćmi, nie udało się natomiast odczytać legendy, częściowo obłamanej, a w części zatartej. Przeprowadzone skontrum ujawniło inny odcisk wykonany za pomocą tego samego typariusza, zawieszony na pergaminowym pasku przy dokumencie z datą 9 II 1385 r. (AAd. Wr. sygn. chronolog., 9 II 1385), który zachował się w bardzo dobrym stanie. Na jego podstawie można nie tylko skorygować opis wizerunku, gdyż wokół tarczy znajdują się niewidoczne uprzednio motywy roślinne w postaci wijących się ulistnionych gałązek, a ostrzew na tarczy ma nie jeden, ale dwa sęki, po jednym z każdej strony, przede wszystkim zaś poznać pełny tekst napieczętniej legendy, rytej literami majuskuły gotyckiej, z uncjalnym *H* oraz

wpisanymi w nią kwiatowymi dywizorami, która brzmi: + S (*róża*) ANDREE • DE • PRSCHODE (*róża*). Tłok tej pieczęci, należący do Andrzeja Młodszeo, aktywnego w latach 1347-1392 (WÓJCIK 2018, t. 2, s. 605; WOŹNY 2020b, s. 100-101), był zatem w użyciu od co najmniej 1365 r. aż do (przypuszczalnie) śmierci jego właściciela. Fot.: J.R.S.

RACHENAU

WÓJCIK 2018, t. 2, s. 614-616.

Glogrian

27 X 1401 – 10 III 1418

[nr 23/584]

W historiografii odnotowano trzy odciski pieczęci Glogriana, przy czym żaden z nich nie zachował się w dobrym stanie. Z powodu ubytków wosku na ich krawędziach udało się odczytać tylko fragment legendy: [...]RIAN • DE • RACHENA[...] (WÓJCIK 2018, t. 2, s. 615). Skontrum ujawniło jeszcze jeden egzemplarz tego samego *sigillum*, wiszący na pergaminowym pasku przy dokumencie z datą 10 III 1418 r., wystawionym przez Glogriana jako *Burggraffe des Hauses* czy *Jawirnik* (AAd. Wr., II 45). Mimo nieznacznych zatarć na otoku, zwłaszcza w predykcacji właściciela, pozwala on uzupełnić dotychczasowy odczyt inskrypcji, której pełna lekcja brzmi: + S • GLVKRIAN • DE • RACHENAW. GRÜNHAGEN i MARKGRAF, w: LBUS,

Bd. 2, s. 246, błędnie czytali więc imię dysponenta jako GLUKREANI. Pieczęć znana była dotąd badaczom z odcisków z lat 1401-1417 (WÓJCIK 2018, t. 2, s. 615), ale dzięki odkryciu jeszcze jednego jej egzemplarza czas życia typariusza można wydłużyć do 1418 r. Fot.: S.J.

REICHENBACH

WÓJCIK 2018, t. 2, s. 635-644.

Agnieszka

10 XII 1413 – 11 XI 1414

[nr 24/625]

Pieczęć Agnieszki, żony Hermana III von Reichenbach, matki Wacława, znana była dotychczas z jednego odcisku z 11 XI 1414 r. Domyślano się także, że uwierzytelniała ona dokumenty z 10 XII 1413 r. i 20 V 1414 r. (WÓJCIK 2018, t. 2, s. 643). Przy tym ostatnim zachował się dziś jedynie pergaminowy pasek, natomiast po pierwszym, wzmiankowanym przez REICHENBACHA (1906, s. 77), jednak bez podania miejsca przechowywania, ślad zagał. Dyplom zidentyfikowano podczas przeprowadzonego w archiwum skontrum. Jest on przechowywany w zespole Dokumentów archiwum parafialnego w Żąbkowicach pod sygn. 10 XII 1413. Na pergaminowym pasku wisi przy nim pieczęć Agnieszki wyciśnięta za pomocą tego samego tłoka, którego dysponentka użyła do uwierzytelnienia

dokumentu z 1414 r. *Sigillum* jest wprawdzie w połowie obłamane, ale zachował się ten fragment legendy, który uległ uszkodzeniu na odcisku z 1414 r., co pozwala potwierdzić prawidłowość zaproponowanej wersji jego odczytu (WÓJCIK 2018, t. 2, s. 643).

RUDSKY (RUDZKI)

HORWAT 1986, s. 209; HORWAT 1990, s. 70; HORWAT 1991/1992, s. 361-370; PILNÁČEK, t. 4, s. 1027-1028; SĘKOWSKI, t. 8, s. 397.

Źródła notują dwie rodziny o nazwisku Rudsky (Rudzki), obie osiadłe na Górnym Śląsku. Pierwsza z nich, bardziej znana, której apogeum świetności przypadło jednak dopiero na XVI i XVII w., wywodzona z Rudz koło Zatora w Oświęcimskim (PANIC 2005, s. 94, błędnie identyfikuje miejscowość z Rudzami [recte: Rudą] koło Wielunia), kładła w herbie tzw. jeleniorybę, czyli rybę z głową jelenia (PILNÁČEK, t. 4, s. 1024-1027; SZERSZNIK 2004, tabl. 61; PANIC 2005, s. 91-112), druga zaś, słabiej uchwytna źródłowo, z gniazdem lokalizowanym w Rudzie (obecnie dzielnica Rudy Śląskiej) w Bytomskim (HORWAT 1991/1992, s. 361), pieczętowała się Pilawą (PILNÁČEK, t. 4, s. 1028). Najstarsze potwierdzone pokolenie Pilawitów reprezentowali bez wątpienia bracia Andrzej, stanu duchownego, i rycerz Staszek (*Andreas presbiter et Staschko miles dicti Rudsky fratres et heredes in Ruda*), sygnatariusze dokumentu z 31 V 1418 r., przy którym wisi pieczęć tego ostatniego eksponująca rodowy herb familii (AAAd. Wr., II 72). Obaj, wspólnie z trzecim bratem, Krzysztofem (*dreier pruder Stasken, Andres und Krysken genant Rudiski*), pojawili się już około 1401-1407 r. jako właściciele kuźnicy w Rudzie (CDS, Bd. 20, nr 159, gdzie Rudę wydawca zidentyfikował z Rudami pod Raciborzem). Siedzieli na pograniczu ziem bytomskiej i siewierskiej, dziedzicząc m.in. Rudę, Zaborze oraz dzierżąc w formie książęcego zastawu Brzozowice i Kochłowice (dziś dzielnica Rudy Śląskiej) (Bytom średniowieczny, nr 237, 270, 291, 303-304). Najpewniej potomkami Staszka byli spotykani od połowy XV w. w Siewierskim bracia Jan i Stanisław, dzierżący po połowie wójtostw bytomskiego i gliwickiego (jeden z ramienia książąt cieszyńskich, drugi – książąt oleśnickich), określani przez współczesnego im Jana Długosza jako *de domo (de armis) Pylawa* (CDS, Bd. 6, nr 224, 233; LB, t. 2, s. 191, 202, 233). Stanisław dziedziczył tu Dobieszowice, Pyrzowice i Tapkowice (LB, t. 2, s. 191, 202; POLACZKÓWNA 1913, s. 23, 35 i tablica rozsiedlenia szlachty siewierskiej po s. 93), nadto dzierżawił trzy wsie od rodziny Tarnowskich oraz połowę Koziegłów, Gężyn i Siedlec od przedstawicieli rodu Lisów (NOGA 1994, s. 208), do Jana zaś należały Babice i Grabiszycze (LB, t. 2, s. 233, 260). Obu, niekiedy mylnie identyfikowanych z protoplastami panów z Rudz pieczętujących się jeleniorybą (PANIC 2005, s. 94-95), notują liczne źródła dyplomatyczne, z których wynika, że ich siostrami były: Agnieszka, dominikanka w Raciborzu (siostra przyrodnia), Beata (Beatrix) Podgolowa, pisząca się – jak bracia – z Rudy, dwukrotnie zamężna, najpierw z nieznanym z imienia panem Kamienia, bo syn pary, Jan, pisał się z tej właśnie miejscowości, a po jego śmierci z Mikołajem Podgołą z Wielowci, z którym doczekała się syna Mikołaja i córki Barbary, wydanej za Macieja Starszego z Bielszowic, oraz – być może – Dorota z Rudy, żona Trojana z Włodzienina z rodu Füllsteinów (AP G, Dokumenty pergaminowe i księgi miejskie, nr 5-6; KDP, t. 4, nr 49, 62, 71-72, 74-77, 88; CDS, Bd. 6, nr 211, 224, 228, 233, 246-247, 277, 280, 282, 296-297, 329-331, 344, 352-356, 366; Regesty, t. 3, nr 166-167, 188; Bytom średniowieczny, nr 188, 196, 227, 233-234, 237-238, 241, 245, 252-253, 260-261, 268, 270-272, 280-281, 289, 291-292, 302-304, 308, 311-315; HORWAT 1990, s. 70; HORWAT 1991/1992, s. 361-368).

Stanisław (Staszko)**[nr 25/656a]**

31 V 1418

Okrągła pieczęć herbowa z herbem na tarczy.
ø 22 mm

Tarcza herbowa na wprost, na której podwójny
krzyż w słup.

Napis majuskułą gotycką: + S • S[...]N[...]

Or.: AAd. Wr., II 72.

Uw.: Pieczęć, wyciśnięta w naturalnej woskowej miseczce ochronnej, przetrwała wprawdzie w całości, ale o ile wizerunek herbu jest wyraźny, o tyle legendy, mimo zachowania się relikwów poszczególnych liter, nie sposób już dziś odczytać. Ponieważ potomkowie jej dysponenta zaliczani byli do Pilawitów, mamy tu najpewniej do czynienia z najstarszym wyobrażeniem późniejszej Pilawy. Dotychczas za takowe uchodziło *sigillum* Stanisława Kamienieckiego, starosty krakowskiego, pochodzące z 1419 r. (PIEKOSIŃSKI 1899a, s. 121-122; SZYMAŃSKI 1993, s. 220, przyp. 5). Urzędnik ten nie jest jednak znany ze źródeł. W 1419 r. urząd starosty sprawował wszak Mikołaj Białucha z Michałowa, notowany na tym urzędzie w latach 1418-1431, wojewoda sandomierski w latach 1410-1430 i kasztelan krakowski w latach 1430-1438 (Urzędnicy małopolscy, s. 288, nr 1291). Przedstawiciela Pilawitów na krakowskim starostwie notujemy dopiero w latach 1495-1515 w osobie Mikołaja z Kamieńca Kamienieckiego, starosty sanockiego w latach 1493-1515, kasztelana sandomierskiego w 1501 r., hetmana koronnego w 1503 r. i wojewody krakowskiego w latach 1507-1515 (Urzędnicy małopolscy, s. 290, nr 1302). Starosty Stanisława, powątpiewając w jego istnienie, nie uwzględniono też w najnowszym wywodzie najstarszych pokoleń Pilawitów (NIEMCZYK 2016, zwłaszcza s. 29, przyp. 14). Rodzi się zatem podejrzenie, że Piekosiński, który nie podał źródła informacji, odnotował pieczęć Stanisława Rudzkiego, na podstawie podobieństwa herbu omyłkowo identyfikując jej dysponenta z rodziną Kamienieckich. Nie sposób jednak dociec, na jakiej podstawie przypisał mu godność starosty. Fot.: S.J.

SCHELLENDORF

WÓJCIK 2018, t. 2, s. 699-703.

Jan

[nr 26/692a]

23 IV 1388

Okrągła pieczęć herbowa z herbem na tarczy.
ø 24 mm

Tarcza herbowa na wprost, na której najpewniej pas pomiędzy dzwonekami.

Napis minuskułą gotycką: + [...] **schelnd[orf]**

Or.: AAd. Wr., sygn. chronolog., 23 IV 1388.

Uw.: *Sigillum* zachowało się w złym stanie fizycznym. Jest pęknięte i ma zatartą powierzchnię. Nie sposób więc ani odczytać pełnego brzmienia legendy, ani opisać dokładnie widniejącego na tarczy godła. Ponieważ jednak Schellendorfowie pieczętowali się konsekwentnie pasem kładzionym pomiędzy dzwonekami (WÓJCIK 2108, t. 2, s. 700-703), stąd można przypuszczać, że z identycznym wyobrażeniem mamy do czynienia w przypadku pieczęci Jana. U szczytu i u podstawy tarczy zachowały się wszak wyraźne reliktów dzwonek, zaś ich zupełny brak w środkowej części tarczy, na fragmencie o zarysie wąskiego prostokąta, zdaje się wskazywać na występowanie w tym miejscu niewidocznego już dziś pasa. Liczba i układ dzwonek nie były – przynajmniej w znanym dotąd materiale sfragistycznym z okresu do lat 20. XV w. – ujednolicone (WÓJCIK 2018, t. 2, s. 700-703). Imię Jan było w rodzinie Schellendorfów bardzo popularne, zwłaszcza w linii legnicko-brzeskiej (ŻERELIK 1989, s. 223-223, przyp. 6), ale fakt, że zapowiedziana w koroboracji pieczęć uwierzytelnia dokument wystawiony w Otmuchowie przez *lantschepphin des landes czu der Nyse*, pozwala upatrywać jej dysponenta w osobie starosty nyskiego (1371-1390) oraz członka ławy ziemskiej dystryktu otmuchowskiego (1405-1407), który reprezentował linię Schellendorfów osiadłą w biskupim księstwie nysko-otmuchowskim (CDS, Bd. 9, nr 513; CDS, Bd. 36, nr 71; QGBN, nr 67, 221, 978, 1352, 1355; ŻERELIK 1989, s. 223, przyp. 9; SCHOLZ 2011, s. 291; WÓLKIEWICZ 2019, s. 318, 329). Ponieważ pisał się z Vidnavy (WÓLKIEWICZ 2019, s. 318, 329), nie mógł być tożsamy z Janem, bratem Tyczka, którego całkowicie zniszczoną pieczęć znamy z 11 I 1389 r. (WÓJCIK, t. 2, s. 701). Ten ostatni pochodził bowiem z linii legnickiej, pisząc się z Oyas (dziś Gniewomierz) koło Legnicy (AAd. Wr., sygn. chronolog., 11 I 1389). Fot.: J.R.S.

SCHUTKOWICZ

Rodziny nie wymieniają opracowania genealogiczno-heraldyczne śląskiej szlachty. Znamy jednego jej przedstawiciela w osobie Ottona, duchownego wzmiankowanego jednorazowo 29 I 1351 r. z godnością archidiacona kruszwickiego, wprowadzonego wówczas przez biskupa Przecława z Pogorzeli na kanonikę kościoła św. Idziego we Wrocławiu, zaś w roku 1360 odnotowanego, także tylko jeden raz, w charakterze kanonika poznańskiego, a w latach 1360-1376 pełniącego obowiązki kanonika katedry wrocławskiej (AAd. Wr., GG 82; KK 59, Y 12; sygn. chronolog. 29 I 1351, 25 IX 1360, 12/13 I 1368; CDS, Bd. 9, nr 368; QGNB, nr 67, 532, 654; Rśl., t. 2, nr 419; t. 3, nr 352; t. 5, nr 180, 246, 268; SCHINDLER 1938, s. 139, 342). Nie można wykluczyć, że jego krewnym był Stefan, występujący na liście świadków dokumentu z 6 X 1355 r. ze zniekształconym prawdopodobnie przydomkiem *Schitkowicz* (Rśl., t. 3, nr 140). Brak jednoznacznych dowodów, że Otton wywodził się ze środowiska rycerskiego, ale zdaje się za tym przemawiać to, że używał prywatnej pieczęci z (najpewniej rodowym) herbem, a w dokumentach konsekwentnie notowany był z odmiejscowym predykatem poprzedzonym partykułą *de* lub *von*. Duże trudności sprawia identyfikacja jego gniazda rodowego. Zapisywano je wszak najczęściej jako *Schutkowicz*, ale stosowano także oboczności typu: *Schenkewicz*, *Schotkowicz*, *Schuckewicz*, *Schuckowicz*, *Schutkewicz*, *Sutkowicz* (zob. m.in. SCHINDLER 1938, s. 342). Spośród miejscowości o podobnie brzmiącej nazwie wskazać można Szotkowice, dawniej wieś koło Skrzyszowa w powiecie wodzisławskim, która z czasem została przez niego wchłonięta, a dziś jest częścią Jastrzębia-Zdroju (BOREK 1988, s. 183), oraz Szutkowice (Sudkowice) w parafii Chlipie koło Rudek w ziemi łwowskiej (*Schematismus universi venerabilis cleri dioeceseos graeco catholicae Premisliensis pro anno MDCCCXXXV*, Premisliae 1835, s. 84). Żadna z nich nie wchodzi jednak w grę, gdyż ich geneza jest dużo późniejsza. ENGELBERT (w: QGNB, nr 67) określa wieś gniazdową Ottona mianem Schuckwitz, ale nie rozstrzyga jej lokalizacji. Nomenklatura przywołuje skojarzenia z Cerkwicą koło Karnic w powiecie gryfickim, którą w źródłach zapisywano w przeszłości m.in. jako *Zirkwitz*, *Schirkwitz* i *Czukowitz*, ale wieś ta już od XIV w. należała do rodziny Woedtke, pieczętującej się pasem pomiędzy dwoma lisami (SIEBMACHER, 3/II, Tl. 1,2, s. 455 i tabl. 495), tymczasem Otton używał zupełnie innego herbu (zob.). Miejscowości *Schutkowicz* upatrywałbym w dzisiejszych Suszkowicach (Tschauschwitz), leżących w połowie drogi między Otmuchowem i Nysą, które po raz pierwszy pojawiły się jako *Schuschcowitz* w *Liber foundationis episcopatus Wratislaviensis* (CDS, Bd. 14, s. 4, 30; zob. też BOREK 1988, s. 183), aczkolwiek nie sposób też wykluczyć jej tożsamości z zaginioną, potwierdzoną źródłowo w 1359 r., osadą *Schutkow* w dystrykcie wrocławskim (Rśl., t. 4, nr 501).

Otton

12 lub 13 I 1368

[nr 27/734a]

Okrągła pieczęć herbowa z herbem na tarczy.
ø 27 mm

Tarcza herbowa na wprost, na której kozica (?)
w prawo nad trójwzgórzem.

Napis majuskułą gotycką: + S' OTTONIS •
D(e) • SCHUTKOWYCZ

Or.: AAd. Wr., sygn. chronolog., 13 I 1368.

Uw.: Widniejące w godle zwierzę jest trudne do jednoznacznej identyfikacji, jednak wyraźnie zaznaczone dwie wypustki na głowie, masywna budowa ciała, krótki

ogon oraz charakterystyczny kształt łba, a także ekspozycja nad trójwzgórzem pozwalają upatrywać w nim kozicy. Litery *N* i *H* w legendzie ryte uncjałą, zaś spółgłoska *Z* zbudowana jest z dwóch połączonych ze sobą w układzie pionowym rombów (por. TRELIŃSKA 1991, s. 63). Rozbieżność daty dziennej dokumentu uwierzytelnionego pieczęcią Ottona wynika ze specyficznego zapisu datacji w eschatokole: *feria quinta proxima post festum Epyphanie domini hoc est Ilo idus ianuarii anno domini millesimo trecentesimo sexagesimo octauo*. Pierwszy człon (według kalendarza kościelnego) wskazuje, że dokument wystawiono 13 stycznia (tak URBAN 1970, s. 41, nr 190), drugi (według kalendarza rzymskiego), że miało to miejsce 12 stycznia. Przypuszczam, że pisarz popełnił błąd, odnotowując omyłkowo czwartek (*feria quinta*) zamiast środy (*feria quarta*), która – zgodnie z podaną w datacji rachubą rzymską – wypadła 12 stycznia. Trudno bowiem sądzić, że pomyłka dotyczyła rachuby rzymskiej. Zakładając, że skryba pominął jedną kreskę w dacie dziennej, zapisując *Ilo idus ianuarii* zamiast *IIlo idus ianuarii*, różnica między rachubami kościelną i rzymską sięgnęłaby już dwóch dni, gdyż ten ostatni zapis wskazywałby na 11 stycznia. Sprowadzenie obu dat do 13 stycznia byłoby z kolei możliwe jedynie przy formule *idus ianuarii*, co zdaje się jednoznacznie wskazywać, że rzymska dwójka (*Ilo*) była tu zamierzona. Fot.: J.R.S.

SITSCH (SITSCHEN, SEITSCHEN)

CETWIŃSKI 1982, s. 156 (nr 581), 199 (nr 870); EKDAHL 2010, s. 304; JUREK 1996, s. 287; PILNÁČEK, t. 4, s. 1081-1083; SCHMILEWSKI 2001, s. 550; SCHOLZ 2011, s. 293; SĘKOWSKI, t. 10, s. 371-373; SIEBMACHER, 6/VIII, Tl. 2, s. 125 i tabl. 75; SINAPIUS, Bd. 1, s. 900-901; SINAPIUS, Bd. 2, s. 1012.

Jan

25 I 1380

[nr 28/757a]

Okrągła pieczęć hełmowa z klejnotem.
ø 32 mm

W polu pieczęci hełm rycerski na wprost, z przylegającym do niego po bokach symetrycznym klejnotem w postaci ostroowalnych pióropuszy (skrzydeł?) z nałożonymi na nie centralnie jakby kołami wozowymi.

Napis majuskułą gotycką: + S IOHANNES
[DE SITCHIN]

Or.: AAd. Wr., sygn. chronolog., 25 I 1380.

Uw.: Pieczęć, należąca do prezbitera i kapelana księcia ziębskiego, piszącego się z Gierowa koło Grodkowa (*ego Johannes de Zyczczin alias dictus de Gerow presbiter et capellanus domini ducis Munsterbergensi*), syna Konrada i nieznannej z imienia siostry Wincentego von Kühschmalz (QGBN, nr 55, 231, 274, 1047, 1167, 1285; SCHOLZ 2011, s. 293), przetrwała w złym stanie. Jest wykruszona na krawędzi, a powierzchnia odcisku uległa znacznemu zatarciu. Defekty uniemożliwiają dokładną identyfikację wizerunku i pełny odczyt legendy. Treść tej ostatniej, która wskazuje na prywatny charakter pieczęci, rekonstruuje domyślnie na podstawie kształtu zachowanych relikwów liter oraz zajmowanego przez nie miejsca w polu otoku. W czasach nowożytnych rodzina, z której wywodził się m.in. biskup wrocławski Jan Sitsch (1600-1608),

używała herbu przedstawiającego trzy pasy, kolejno od góry: czerwony, złoty i czarny, w klejnocie zaś kładła skrzydło z nałożoną na nim pośrodku kulą (SIEBMACHER, 6/VIII, Tl. 2, s. 125 i tabl. 75), powielając w uproszczonej wersji cymer widniejący na pieczęci Jana. Fot.: J.R.S.

SULZ

WÓJCIK 2018, t. 2, s. 801-802.

Jerzy

[nr 29/816]

16 IX 1418 – 19 VIII 1420

Rycerz używał pieczęci herbowej z wyobrażeniem jelenia w biegu w prawo, z głową obróconą w lewą stronę, która znana była dotąd z jednego odcisku uwierzytelniającego dokument z datą 19 VIII 1420 r. (AP Wr., Rep. 55 nr 99; WÓJCIK 2018, t. 2, s. 802). Skontrum ujawniło dwa inne egzemplarze wyciśnięte za pomocą tego samego tłoka, wiszące na pergaminowych paskach przy dokumentach z 16 IX 1418 i 25 IV 1420 r. (AAAd. Wr., sygn. chronolog., 16 IX 1418 i 25 IV 1420). Oba zachowały się jednak w gorszym stanie od poprzedniej pieczęci. Młodszy ma zatartą i nieznacznie uszkodzoną na skutek wykruszenia powierzchnię. W wizerunku czworonożnego zwierzęcia nie sposób już dopatrzeć się jelenia, a z legendy udaje się odczytać tylko fragmenty w brzmieniu: + sig[...] her [...] orge + sulcz. Po starszym, wyciśniętym w nienaruszonej do dziś woskowej miseczce, pozostał jedynie szczątek wosku obejmujący część legendy z nieczytelnymi już literami. Nie ma jednak wątpliwości, że należał on do Jerzego. Rycerz był wszak wystawcą tego dyplomu (*Georgius Solcz miles heres ville Ewlewdorff districtus Olaiuensi*), a w koroboracji zapowiedział użycie własnej pieczęci (*harum quibus sigillum meum presentibus est appensum testimonio litterarum*).

TAN(NEN)FELD

JUREK 1996, s. 296; KOZIEROWSKI 1929, s. 105-106; PILNÁČEK, t. 4, s. 1249-1252; SCHARFFENBERG 1578, karta 166v; SCHARFFENBERG 1984, tabl. 241; SĘKOWSKI, t. 11, s. 26-28; SIEBMACHER 4/XI, s. 93 i tabl. 48; SIEBMACHER 6/VIII, Tl. 1, s. 108 i tabl. 79; SINAPIUS, Bd. 1, s. 969; SINAPIUS, Bd. 2, s. 1055.

Maczek

[nr 30/826a]

17 VI 1421

Okrągła pieczęć herbowa z pełnym herbem.
ø 25 mm

W polu pieczęci pochylona w prawą stronę tarcza herbowa przykryta hełmem rycerskim typu „żabi pysk”, zwróconym w prawo, spod którego spływają z tyłu labry. Na hełmie korona o trzech kwiatonach, środkowym wyższym, a nad nią klejnot składający się z dwóch bawolich rogów ku sobie i wetkniętych w nie (od zewnątrz) sześciu gałązek (po trzy na każdym).

Na tarczy dwa pasy i ruciany wianek. Wolną przestrzeń pola pieczęci wypełnia motyw dekoracyjny w postaci ulistnionych gałązek. Wizerunek wchodzi na otok, rozdzielając legendę na dwie części.

Napis minuskułą gotycką: **s' maczke / tanfelt**

Or.: AAd. Wr., II 16.

Lit.: LBUS, Bd. 2, s. 246; KOZIEROWSKI 1929, s. 105; PILNÁČEK, t. 4, s. 1252.

Uw.: Pieczęć Maczka, sprawującego godność starosty (Hauptman) na zamku Friedeberg w biskupim księstwie nysko-otmuchowskim, zachowała się, mimo drobnego ubytku na krawędzi, w bardzo dobrym stanie. Pomimo to Błażek (SIEBMACHER 6/VIII, Tl. 1, tabl. 79) błędnie odwzorował na jej podstawie herb Tannenfeldów, ukazując przykrywający tarczę hełm na wprost i bez korony. Toteż wznoszący się powyżej przyłbicy, wyraźnie zarysowany na pieczęci, przedmiot ozdobiony trójliściem, będący w istocie środkową pałką korony, utożsamiał z elementem dekoracyjnym hełmu. Pomiął on także gałązki zdobiące bawole rogi w klejnocie. Tych ostatnich nie był zresztą pewien, opatrując zapis „2 Hörnen” znakiem zapytania (SIEBMACHER 6/VIII, Tl. 1, s. 108). Fot.: S.J.

ZETTRITZ

WÓJCIK 2018, t. 2, s. 889-890.

Henryk

1 III 1417

[nr 31/916a]

Okrągła pieczęć herbowa z herbem na tarczy.
ø 28 mm

W polu pieczęci tarcza herbowa na wprost, na której głowa wołu.

Napis minuskułą gotycką: [+ s • h]enrici • d(e)
czitteras[...] •

Or.: AAd. Wr., Q 37.

Uw.: Pieczęć oderwana od dokumentu (luzem). Eksplicit otokowego napisu nieczytelny, natomiast incipitu domyślam się na podstawie zachowanych fragmentów liter. Fot.: J.R.S.

ZIEGENBERG

WÓJCIK 2018, t. 2, s. 891.

Mikołaj
5 XI 1416

[nr 32/919a]

Okrągła pieczęć herbowa z herbem na tarczy.
ø 24 mm

W polu pieczęci tarcza herbowa na wprost, na której kroczący w prawą stronę kozioł, a nad nim, w lewym narożniku tarczy, nierozpoznany przedmiot, powielony także nad tarczą, bezpośrednio w polu pieczęci (róża?).

Napis majuskułą gotycką: + • S CLAVSS CE-
GENBERG

Or.: AAd. Wr., sygn. chronolog., 5 XI 1416.

Uw.: Krzyż rozpoczynający legendę wyryto nietypowo nad prawym narożnikiem tarczy. Dysponent pieczęci w dokumencie pojawia się jako dziedzic wsi Arnsdorf (dziś Milikowice pod Świdnicą) – *Ich Claus von Czeiginberge erbhirre czu Arnsdorf*, co pozwala łączyć go z Ziegenbergami siedzącymi w Świdnickiem (JUREK 1996, s. 312). Bez przeprowadzenia dokładnych badań genealogicznych nie sposób jednak stwierdzić, czy był on tożsamy z Mikołajem (Klausem), synem Jana, bratem Apecza (Landbuch, t. 2, nr 882, 913, 1055, 1072–1074, 1112, 1200–1202, 1336, 1341, 1413; Landbuch, t. 3, nr 3, 5, 7, 21, 27, 72, 120, 190, 230–231, 361, 375, 591, 637, 648, 675–676, 691, 725–726, 765, 779, 811, 822, 839, 842, 883, 944, 980, 982–983, 989, 1023, 1100, 1122, 1134, 1138, 1149, 1154, 1190, 1234, 1256, 1270, 1274–1277, 1365, 1382–1383, 1419, 1425, 1530, 1535, 1539–1540, 1549, 1575, 1578–1580, 1616, 1642, 1681–1682, 1705, 1707, 1713–1714, 1717, 1783, 1796–1797, 1821, 1823–1824, 1839–1840, 1844–1846, 1856, 1866, 1897–1898, 1910, 1914, 1922, A43; JUREK 1996, s. 312), których pieczęcie znamy z 1392 r. (WÓJCIK 2018, t. 2, s. 891), czy też reprezentował już kolejne pokolenie rodziny. W pierwszym przypadku byłaby to druga jego pieczęć, którą należałoby wówczas oznaczyć jako typ B. W eksponowanym w godle zwierzęciu domyślam się kozła, gdyż nim właśnie pieczętowali się ślascy Ziegenbergowie (JUREK 1996, s. 312; WÓJCIK 2018, t. 2, s. 891). Fot.: J.R.S.

Streszczenie

W lipcu 2019 roku na półki księgarskie trafił obszerny dwutomowy katalog pieczęci rycerstwa śląskiego doby przedhusyckiej, w którym zestawiono 933 typy pieczęci należących do przedstawicieli ponad 300 rodzin. Nie uwzględnił on jednak 38 odcisków pieczęci (16 wyciśniętych za pomocą tych samych typariuszy, spod których wyszły egzemplarze znane i zinwentaryzowane przez autora oraz 22 nowych, całkowicie przez niego pominiętych) należących do 32 rycerzy śląskich, z których ośmiu reprezentuje rodziny nieuwzględnione w katalogu, mianowicie familie: Ebersbach, Kumeise, Leckinstein, Necher(n), Rudsky (Rudzki), Schutkowicz, Sitsch i Tan(nen)feld. Pieczęcie te pochodzą ze zbiorów dwóch polskich archiwów kościelnych – Archiwum Archidiecezjalnego w Gnieźnie (1 egzemplarz) i Archiwum Archidiecezjalnego we Wrocławiu (37 sztuk). Ich pominięcie było

w przypadku archiwum gnieźnińskiego skutkiem pomyłki w identyfikacji dysponenta pieczęci, a w przypadku archiwum wrocławskiego – bardzo ubogich informacyjnie i obfitujących w liczne błędy opisów dokumentów w katalogach opracowanych przez bp. Wincentego Urbana. Wpływ miał na to także sposób funkcjonowania i zarządzania archiwum w okresie, w którym przeprowadzano kwerendy. Jego reorganizacja, polegająca zarówno na zmianie dyrekcji, jak i przeniesieniu zbiorów archiwalnych i bibliotecznych do odbudowanego w latach 2012-2020 po zniszczeniach II wojny światowej budynku dawnego alumnatu, tudzież przeprowadzane od 2022 roku skonstrum umożliwiły pełniejszy dostęp do materiałów źródłowych. Prezentowany szkic, będący katalogiem odnalezionych pieczęci, stanowi dopełnienie wcześniejszej publikacji, do której nawiązuje swym układem. Pieczęcie zestawiono według rodzin, w których obrębie – w porządku chronologicznym, tj. od najstarszej do najmłodszej – omówiono *sigilla* należące do poszczególnych ich przedstawicieli. Na katalogową deskrypcję składają się kolejno: imię dysponenta pieczęci, okres używania pieczęci, miejsce jej przechowywania, charakterystyka pieczęci (kształt, wielkość, treść legendy i opis wizerunku) oraz uwagi. Te ostatnie zawierają informacje o stanie zachowania artefaktu, rozstrzygają (o ile istnieją) problemy identyfikacyjne, a także (niekiedy) zestawiają przyczyny pominięcia odcisku w katalogu sprzed kilku lat. Publikację wzbogacają fotografie pieczęci, które uwzględniają jednak tylko odciski w ogóle dotąd niepublikowane bądź też znane z reprodukcji egzemplarzy uszkodzonych lub zachowanych w gorszym stanie fizycznym. Wiadomości odnoszące się do zagadnień sfragistycznych poprzedzają albo informacje genealogiczne dotyczące dysponentów pieczęci i ich rodzin, albo odwołania do prac omawiających tego typu kwestie. Edycję uzupełnia zestawienie skrótów i spis wykorzystanej literatury.

REFERENCES / BIBLIOGRAFIA

Źródła archiwalne

Archiwum Archidiecezjalne we Wrocławiu

sygnatury chronologiczne: 14 III 1340, 13 I 1368, 29 V 1371, 28 XI 1372, 25 I 1380, 9 II 1385, 23 IV 1388, 9 XII 1393, 8 II 1396, 28 I 1404, 23 VIII 1408, 15 I 1414, 5 II 1414, 3 VII 1414, 12 V 1416, 5 XI 1416, 16 IX 1418, 12 I 1419, 25 IV 1420, 4 VI 1420.

sygnatury alfabetyczne: AA 56, AA 87, BB 77, DD 47, II 16, II 45, II 46, II 72, MM 10, N 11a, N 11b, NN 6, Q 30, Q 37, QQ 14, TT 32.

Dokumenty archiwum parafialnego w Ząbkowicach: IX 1375, 10 XII 1413, 5 VII 1415.

Dokumenty klasztoru w Henrykowie: 21 IV 1344.

Archiwum Państwowe w Katowicach, oddział w Gliwicach

Dokumenty pergaminowe i księgi miejskie: nr 5, nr 6.

Archiwum Państwowe we Wrocławiu

Rep. 55 nr 99.

Źródła drukowane

- Bytom średniowieczny. Przekazy źródłowe (1123-1492)*, oprac. J. Drabina, J. Horwat, Z. Jedynak, Opole 1985.
- Die Inventare der nichtstaatlichen Archive Schlesiens*, II, *Kreis und Stadt Glogau*, hrsg. von K. Wutke, w: *Codex diplomaticus Silesiae*, Bd. 28, Breslau 1915.
- Die Inventare der nichtstaatlichen Archive Schlesiens*. Neisse, I, *Stadt Neisse*, 1. Heft, hrsg. von E. Graber, w: *Codex diplomaticus Silesiae*, Bd. 36, Breslau 1933.
- Haugwitz Eberhard, Graf, von, *Die Geschichte der Familie von Haugwitz. Nach den Urkunden und Regesten aus den Archiven von Dresden, Naumburg, Breslau, Prag, Brünn und Wien*, Bd. 2, *Regesten*, Leipzig 1910.
- Joannis Długosz senioris canonici cracoviensis Liber Beneficiorum Dioecesis Cracoviensis*, t. 2, *Ecclesiae parochiales*, w: *Joannis Długosz Senioris Canonici Cracoviensis Opera omnia*, ed. A. Przeździecki, t. 8, Cracoviae 1864.
- Kodeks dyplomatyczny Polski*, t. 4, *Rzeczy szląskie przez ś.p. Michała Bonieckiego zebrane*, wyd. M. Bobowski, Warszawa 1887.
- Kodeks dyplomatyczny Wielkopolski*, t. 4, [wyd. I. Zakrzewski], Poznań 1881.
- Landbuch księstw świdnickiego i jaworskiego*, wyd. T. Jurek, t. 2, *1385-1395*, Poznań 2004; t. 3, *1396-1407*, Poznań 2007.
- Lehns- und Besitzurkunden Schlesiens und seiner einzelnen Fürstenthümer im Mittelalter*, hrsg. von C. Grünhagen, H. Markgraf, Bd. 2, Leipzig 1883.
- Liber fundationis episcopatus Wratislaviensis*, hrsg. von H. Markgraf, J.W. Schulte, w: *Codex diplomaticus Silesiae*, Bd. 14, Breslau 1889.
- Quellen zur Geschichte des Neisser Bistumslandes auf Grund der drei ältesten Neisser Lagerbücher*, hrsg. von K. Engelbert, Würzburg 1964.
- Regesten zur schlesischen Geschichte. 1334-1337*, hrsg. von K. Wutke, E. Randt, H. Bellee, w: *Codex diplomaticus Silesiae*, Bd. 29, Breslau 1923.
- Regesty dokumentów przechowywanych na Górnym Śląsku / Regesty listin uložených v Horním Slezsku*, red. A. Barciak, K. Müller, t. 1, *(do 1400 r)*, Wrocław-Opava 2004; t. 3 *(1451-1475)*, Katowice-Opava-Opole 2017; t. 4, *(1476-1500)*, Opava-Opole-Katowice 2021.
- Regesty śląskie*, red. W. Korta, t. 2, *1349-1354*, oprac. K. Bobowski i in., Wrocław 1975; t. 3, *1355-1357*, oprac. J. Gilewska-Dubis, Wrocław 1990; t. 4, *1358-1359*, oprac. J. Gilewska-Dubis i K. Bobowski, Wrocław-Warszawa [b.r.]; t. 5, *1960*, oprac. J. Gilewska-Dubis, Wrocław-Warszawa 1992.
- Registrum St. Wenceslai. Urkunden verzüglich zur Geschichte Oberschlesiens nach einem Copialbuch Herzog Johannis von Oppeln und Ratibor in auszügen Mitgetheilt*, hrsg. von W. Wattenbach, C. Grünhagen, w: *Codex diplomaticus Silesiae*, Bd. 6, Breslau 1865.
- Scharffenberg Crispin und Johann, *Schlesisches Wappenbuch*, Breslau 1578 (Staatsbibliothek Preußischer Kulturbesitz w Berlinie, Sammlung 16. Jahrhundert, sygn. 177280; https://digital.staatsbibliothek-berlin.de/werkansicht?PPN=PPN803782608&DMDID=DMDLOG_0003&PHYSID=PHYS_0015, dostęp: 31.07.2023).
- Scharffenberg Crispin und Johann, *Schlesisches Wappenbuch von Crispin und Johann Scharffenberg*, berab. von H. von Mosch, Neustadt and der Aisch 1984.
- Schlesiens Bergbau und Hüttenwesen. Urkunden (1136-1528)*, hrsg. von K. Wutke, w: *Codex diplomaticus Silesiae*, Bd. 20, Breslau 1900.
- Unterlauff Max, *Neisser Urkunden im Diözesenarchiv zu Breslau [Teil 1]*, „Bericht der wissenschaftlichen Gessellschaft »Philomatie« in Neisse [vom Oktober 1904 bis Oktober 1906]”, 33 (1907) s. 78-112.

Urkunden der Stadt Brieg. Urkundliche und chronikalische Nachrichten über die Stadt Brieg, die dortigen Klöster, die Stadt- und Stiftsgüter bis zum Jahre 1550, hrsg. von C. Grünhagen, w: *Codex diplomaticus Silesiae*, Bd. 9, Breslau 1870.

Wykaz regestów dokumentów Archiwum Archidiecezjalnego we Wrocławiu, oprac. W. Urban, Warszawa 1970.

Opracowania

Boetticher Walter von, *Der Adel des Görlitzer Weichbildes um die Wende des. 14. und 15. Jahrhunderts*, Görlitz O.-L. 1927.

Borek Henryk, *Górny Śląsk w świetle nazw miejscowych*, Opole 1988.

Cetwiński Marek, *Rycerstwo śląskie do końca XIII wieku. Biogramy i rodowody*, Wrocław 1982.

Czwojdrak Bożena, *Między Śląskiem a Koroną. Salisze i Działosze w XIV i XV wieku*, w: *Rody na Śląsku, Rusi Czerwonej i w Małopolsce: średniowiecze i czasy nowożytne. Stan badań, metodologia nowe ustalenia*, red. W. Zawitkowska, A. Pobóg-Lenartowicz, Rzeszów 2010, s. 131-139.

Ekdahl Sven, *Das Soldbuch des Deutschen Orden 1410/1411*, Teil II, *Indices mit personengeschichtlichen Kommentaren*, Köln-Weimar-Wien 2010.

Haugwitz Eberhard, Graf, von, *Die Geschichte der Familie von Haugwitz. Nach den Urkunden und Regesten aus den Archiven von Dresden, Naumburg, Breslau, Prag, Brünn und Wien*, Bd. 1, *Darstellung*, Leipzig 1910.

Horwat Jerzy, *Księstwo bytomskie i jego podziały do końca XV w.*, Gliwice 1990.

Horwat Jerzy, *Mieszkańcy Gliwic od XIV do końca XVI wieku*, „Rocznik Muzeum w Gliwicach”, 2 (1986) s. 203-210.

Horwat Jerzy, *Z dziejów rodziny Rudzkich w XV w.*, „Rocznik Muzeum w Gliwicach”, 7/8 (1991/1992) s. 361-370.

Jasiński Kazimierz, *Rola polityczna możnowładztwa wielkopolskiego w latach 1284-1314*, „Roczniki Historyczne”, 29 (1983) s. 215-250.

J[ohann] Siebmacher's *grosses und allgemeines Wappenbuch in einer neuen, völlständig geordneten und reich vermehrten Auflage mit heraldischen und historisch-genealogischen Erläuterungen*, Bd. 3, Abt. 2, *Der blühende Adel des Königreichs Preußen*, Teil 1,2, *Edelleute M-Z*, bearb. G.A. von Mülverstedt, A.M. Hildebrandt, Nürnberg 1878.

J[ohann] Siebmacher's *grosses und allgemeines Wappenbuch in einer neuen, völlständig geordneten und reich vermehrten Auflage mit heraldischen und historisch-genealogischen Erläuterungen*, Bd. 4, Abt. 11, *Der Adel von österreichisch-Schlesien*, bearb. von C. Blažek, Nürnberg 1885.

J[ohann] Siebmacher's *grosses und allgemeines Wappenbuch in einer neuen, völlständig geordneten und reich vermehrten Auflage mit heraldischen und historisch-genealogischen Erläuterungen*, Bd. 6, Abt. 8, *Der Abgestorbene Adel der Preussischen Provinz Schlesien*, Teil 1-3, bearb. von C. Blažek, Nürnberg 1887-1894.

Jurek Tomasz, *Obce rycerstwo na Śląsku do połowy XIV wieku*, Poznań 1996.

Jurek Tomasz, *Slesie stirps nobilissima. Jeleńczycy – ród biskupa wrocławskiego Tomaza I*, „Roczniki Historyczne”, 58 (1992) s. 23-58.

Knothe Hermann, *Geschichte des oberlausitzer Adels und seiner Güter vom XIII. bis gegen Ende des des XVI. Jahrhunderts*, Leipzig 1879.

Kozierowski Stanisław, *Obce rycerstwo w Wielkopolsce w XIII-XVI wieku*, Poznań 1929.

- Kuchendorf Cäcilie, *Das Breslauer Kreuzstift in seiner persönlichen Zusammensetzung von Gründung (1238) bis 1456*, Breslau 1937.
- Niemczyk Katarzyna, *Kamienieccy herbu Pilawa. Z dziejów kariery i awansu szlachty polskiej do 1535/1536 roku*, Katowice 2016.
- Noga Zdzisław, *Osadnictwo i stosunki własnościowe w księstwie siewierskim do 1790 roku*, w: *Siewierz, Czeladź, Kozięgłowy. Studia i materiały z dziejów Siewierza i księstwa siewierskiego*, red. F. Kiryk, Katowice 1994, s. 165-257.
- Panic Idzi, *Z badań nad karierą rodziny Rudzkich w księstwie cieszyńskim w czasach piastowskich*, „Wieki Stare i Nowe”, 4 (2005) s. 91-112.
- Pauk Marcin Rafał, *Der eine hiez her Lechschüt, her Wüeschof der ander hiez. Kim byli stronnicy Henryka IV Probusa w Małopolsce?*, „Roczniki Historyczne”, 69 (2003) s. 91-98.
- Pfotenhauer Paul, *Die fünfzig Ritter von 1294*, „Zeitschrift des Verein für Geschichte und Alterthum Schlesiens”, 16 (1882) s. 157-179.
- Piekosiński Franciszek, *Heraldyka polska wieków średnich*, Kraków 1899.
- Piekosiński Franciszek [przy współudziale Edmunda Diehla], *Pieczęcie polskie wieków średnich*, cz. 1, *Doba piastowska*, Kraków 1899.
- Piekosiński Franciszek, *Pieczęcie polskie wieków średnich doby piastowskiej. Uzupełnienie I (c.d.)*, „Wiadomości Numizmatyczno-Archeologiczne”, 16 (1934) s. 71-86.
- Piekosiński Franciszek, *Pieczęcie polskie wieków średnich doby piastowskiej. Uzupełnienie I (Dokończenie)*, 17 (1935) s. 55-78.
- Piekosiński Franciszek, *Pieczęcie polskie wieków średnich doby piastowskiej. (Uzupełnienie)*, Kraków 1936.
- Pilnáček Josef, *Rody starého Slezska*, t. 2-4, Brno 1991.
- Polackówna Helena, *Szlachta na Siewierzu biskupim w latach 1442-1790*, „Rocznik Towarzystwa Heraldycznego we Lwowie”, 4 (1913) cz. 2, s. 1-93.
- Schindler Gerhard, *Das Breslauer Domkapitel von 1341-1417. Untersuchungen über seine Verfassungsgeschichte und persönliche Zusammensetzung*, Breslau 1938.
- Schmielewski Ulrich, *Der schlesische Adel bis zum Ende des 13. Jahrhunderts. Herkunft, Zusammensetzung und politisch-gesellschaftliche Rolle*, Würzburg 2001.
- Scholz Bernhard W., *Das geistliche Fürstentum Neisse. Eine ländliche Elite unter der Herrschaft des Bischofs (1300-1650)*, Köln-Weimar-Wien 2011.
- Sękowski Roman, *Herbarz szlachty śląskiej. Informator genealogiczno-heraldyczny*, t. 2, *D-G*, Katowice 2003; t. 4: *K-L*, Chorzów 2005; t. 5, *M-N*, Chorzów 2005; t. 8, *Reich-Rz*, Opole 2020; t. 10, *Schreiter-Świętopelk*, Opole 2020; t. 11, *T*, Opole 2021 (t. 8, 10-11 niewydane drukiem, dostępne online w Opolskiej Bibliotece Cyfrowej; <https://obc.opole.pl/dlibra/publication/20551/edition/19267/content>, dostęp: 8.08.2023).
- Sinapius Johann, *Schlesische Curiositäten erste Vorstellung Darinnen die ansehnlichen Geschlechter des Schlesienschen Adels. Mit Erzeblung des Ursprungs, der Wappen, Genealogien, der qualificirtesten Cavaliere, der Stamm-Hausler und Guter beschrieben*, Bd. 1-2, Leipzig-Breslau 1720-1728.
- Szersznik Leopold Jan, *Materiały genealogiczno-heraldyczne do dziejów szlachty księstwa cieszyńskiego*, wyd. W. Gojniczek, Cieszyn 2004.
- Trelińska Barbara, *Gotyckie pismo epigraficzne w Polsce*, Lublin 1991.
- Urzędnicy małopolscy XII-XV wieku. Spisy*, oprac. J. Kurtyka i in., red. A. Gąsiorowski, Wrocław-Warszawa-Kraków 1990.
- Woźny Maciej, *Gostomia i Ścinawa. O pochodzeniu rodu Bes*, „Średniowiecze Polskie i Powszechnie”, 12(16) (2020) s. 308-323.
- Woźny Maciej, *Rycerstwo opolskie do połowy XV wieku*, Katowice 2020.

- Wójcik Marek L., *Pieczęcie rycerstwa śląskiego w dobie przedhusyckiej*, t. 1-2, Kraków-Wrocław 2018.
- Wójcik Marek L., *Śląska pieczęć Jana Hinczy z Rogowa z 1435 r. Przyczynek do dziejów herbu Działosza*, „Studia Źródłoznawcze”, 59 (2021) s. 39-51.
- Wójcik Marek L., *Śląskie baktriany. Próba interpretacji symboliki wielbłąda w heraldyce rycerstwa śląskiego na przykładzie czternastowiecznych pieczęci rodzin von Exau i von Grebelwitz*, „Średniowiecze Polskie i Powszechne”, 3(7) (2011) s. 66-76.
- Wólkiewicz Ewa, *Urząd landwójta we władztwie biskupów wrocławskich (do końca XV w.)*, w: *Monarchia – społeczeństwo – tożsamość. Studia z dziejów średniowiecza*, red. K. Gołębek i in., Warszawa 2019, s. 307-330.
- Żerelik Rościsław, *Jan de Schellendorf. Z dziejów fałszerstw na średniowiecznym Śląsku*, „Śląski Kwartalnik Historyczny Sobótka”, 44 (1989) s. 221-238.